

Chamber Gesetzesprojeten iwwermëttelt an dass d'Chamber och d'Recht huet, dem Grand-Duc Gesetzesprojeten ze proposéieren. Bis ewell ass et esou. Net d'Chamber, mee de Grand-Duc steet eiseem vereelzten Text no nach am Zentrum vum gesetzgeebereche Prozess. Et ass ee vu villen Artikelen, wou et méi wéi iwwerfällg ass, dass den Text un déi demokratesch Praxis vum 20. a mëttlerweil 21. Joerhonnert ugepasst gëtt.

Dat gëtt elo mam Artikel 64 an deem Sënn geännert, datt net méi de Grand-Duc, mee d'Regierung Projets de loi deposéiert.

An den Artikel 65 prezisiéiert elo, datt all eenzelnen Deputéierten d'Recht huet, eng Proposition de loi ze deposéieren, en zentralt Recht, wat bis elo awer just am Chambersreglement fixéiert war an do mat einfacher Majoritéit hätt kennen ageschränkt ginn.

An där selwechter Logik gëtt elo festgeluecht, dass d'Chamber net just dem Grand-Duc hir Zoustëmmung zu Gesetzer muss ginn, wéi et nach am aktuellen Artikel 46 steet, mee datt si de Législateur ass, deem d'Gesetzer mécht.

An da komme mer zu engem ganz neien Instrument vu Biergerbedeelegung, dat een op Lëtzebuergesch als „Biergergesetz“ kéint betitelen. Am Artikel 67 kréien d'Biergerinnen an d'Bierger an Zukunft selwer en Droit d'initiative législative, dat heescht d'Méiglechkeet, der Chamber eege Gesetzesproposen ze ënnerbreeden.

Dës Iddi geet op de Regierungsprogramm vum 1999 zrëck an huet sech an der éischter Versioun vum 6030 erëmfondt. Op Basis vun de Proposen, déi 2016 iwwert d'Websäit „ärVirschléi.lu“ erakommen, gouf dës innovatiivt Biergerbedeelegungsinstrument awer nach eng Kéier iwwerduecht a liicht anescht opgebaut.

E Grupp vun 125 Wielerinnen a Wieler kann esou eng Propos ausschaffen a se mat enger Ennerstëtzung vu mindestens 12.500 Wielerinnen a Wieler der Chamber ënnerbreeden. Wann d'Chamber dës Gesetzespropos vun de Bierger da validéiert, suivéiert se ab do déi normal legislativ Prozedur vun all de Gesetzer, wéi mer se heibanne gewinnt sinn.

Den Artikel 51 gesäit vir, datt d'Wielerinnen an d'Wieler kënnen per Referendum consultéiert ginn an e Gesetz d'Detailer dozou reegelt. Och dës Dispositioun gëtt mam Artikel 68 am Sënn vu méi Flexibilitéit an enger méi einfacher a méi breeder Biergerbedeelegung ofgeännert.

Wéi scho gesot bleift d'Walrecht bei de Chamberwale weider exklusiv de Lëtzebuurger iwwer 18 Joer virbehale. D'Instrument vum consultative Referendum soll awer och an Zukunft kënnen méi flexibel genotzt ginn, fir jee no Froestellung zum Beispill och Netlëtzebuurger kënnen ze befragen, ze consultéieren. Dofir erlaabt den neien Text et der Chamber, fräi kënnen ze decidéieren, wéi mam jeeweilege Referendum soll consultéiert ginn.

E weidert wichtegt Instrument vun der Chamber, fir d'Aarbecht vun der Regierung ze kontrolléieren, ass d'Commission d'enquête. Momentan ass fir de Lancement vun esou enger Commission eng Majoritéit vun Deputéierten néideg. Mam neien Artikel 69 setze mer dës Seuil op een Drëttel erof. Dat heescht, schonns eng Minoritéit

vun 20 Deputéierten heibanne wäert an Zukunft esou eng Untersuchungskommission existéieren kënnen.

Parallél zum Ausschaffe vun dëser Proposition de révision si mir eis an der Commission och schonns iwwer weider Detailer zu dëser Prozedur eens ginn, déi zäitgläich mam Akraafttriede vun de Verfassungsännerungen ebenfalls hir Applikatioun fannen, iwwerens, genee wéi och bei der Prozedur zu de Biergergesetzer an zu der prozeduraler Emsetzung vun de Motions de confiance et de censure.

An zu gudder Lescht gëtt och déi wichteg an nach relativ nei Institution vum Ombudsman mam Artikel 71 am Kapitel vun der Chamber verankert; wat ebenfalls am Sënn vun de Bierger a Biergerinnen ass. Domadder huet deem eng stabil verfassungsrechtlech Assise a kann net méi duerch simpel Majoritéitsdecisiounen ofgeschaaft ginn oder a Fro gestallt ginn.

An da komme mer bei dat aktuellt Kapitel Vbis zum Staatsrot.

An der aktueller Verfassung handelt et sech hei ëm e Kapitel mat just engem eenzegem Artikel, dem 83bis, an dat als „bis“-Kapitel, dat an deem vun der Regierung drunhänkt.

Mam neien Text gëtt de Staatsrot elo souwuel um Fong wéi op der Form méi eegestänneg an eng Rei Detailer zur Missioun, zur Organisation an zum Fonctionnement, déi bis elo just am Gesetz stinn, ginn an der Verfassung verankert.

Wichteg ze betounen ass hei den Novum fir eis alleguerten heibannen, dass d'Chamber elo méi en direkten Accès op d'Expertise vum Staatsrot kritt an elo, geneesou wéi d'Regierung, dem Staatsrot, nieft der normaler Gesetzesprozedur, nach aner juristisch Froe ka stellen. Momentan dierf d'Chamber dat nach net, respektiv just mam Accord vun der Regierung.

3. DÉPÔT D'UNE PROPOSITION DE LOI PAR M. CHARLES MARGUE

Här President, ech hunn dann och am Numm vun deene véier Korapportere vun der Verfassung d'Eier, lech eng nei Proposition de loi, wou déi dote Modifikatiounen vum Staatsrot dra festgehalen ginn, ze iwwerreechen.

8046 - Proposition de loi modifiant la loi du 16 juin 2017 sur l'organisation du Conseil d'État

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Margue.

4.7777 - PROPOSITION DE RÉVISION DES CHAPITRES IV ET V BIS DE LA CONSTITUTION (SUITE)

RAPPORT DE LA COMMISSION DES INSTITUTIONS ET DE LA RÉVISION CONSTITUTIONNELLE (SUITE)

M. Charles Margue (déi gréng), rapporteur.- An der Proposition, esou wéi se deposéiert gouf, huet de Staatsrot zwar nach seng „bis“-Numerotatioun, mee mat den zwee leschten Artikelen vun der Proposition 7777 operéiere mer eng propper Renumerotatioun vum ganze Verfassungstext, net just vun de Kapitele IV a Vbis. No dëser Renumerotatioun gëtt dann aus dem aktuelle Kapitel Vbis d'Kapitel VI mat den Artikelen 95 a 96.

Iwwerens ass an der Annex vum Rapport vum 7777 den Text coordonné vun der kompletter moderniséierter Verfassung ze fannen, esou wéi déi véier Re-

formbléck se ofgeännert hunn a se an Zukunft da wäert a Kraaft trieden. Elo kennt Der lech also e Bild maachen, wat et heescht, eng nei lieserlech Verfassung ze schafen.

E puer Wuert zu den Avisen.

Déi meescht Avice vun haut ware schonns fir de 6030 geschriwwen ginn, aleng fënnef Avice vum Staatsrot. Ech gräfen elo just e puer Punkten eraus, déi mer fir den Text vun haut zousätzlech kruten.

A sengem Avis vum 16. Juli 2021 dréckt de Staatsrot seng Reserven aus zum Artikel 56, wouriwwer mer nach herno warscheinlech kënnen driwwer debattéieren, wou et notament ëm d'Organisation an d'Attributiounen vun der Chamber geet an ëm d'Portée vum Chambersreglement.

Erlaabt mer ze soen, dass mir eist Reglement heibanne wann néideg upassen no Diskussiounen an der betreffender Chamberskommission a mer et duerno hei am Plenum majoritär unhuelen, esou wéi mer dat och fir Gesetzesprojeten, Propositionen en toute transparence maachen. Ech soen a widderhuelen an ënnersträichen: Mir maachen näischt „im stillen Kämmerlein“! Eist Chambersreglement gëtt wéi all anere Gesetzesprojet hei en toute transparence debattéiert, virbereet an et gëtt ëffentlech driwwer ofgestëmmt.

An deem Avis ënnerstëtzt de Staatsrot ausdrécklech awer och d'Wichtegkeet vun der Kontrollfunktion vun der Chamber, wat d'Aarbecht vun der Regierung ugeet, a réit derzou, ech hunn et scho gesot, déi zwou zentral Missiounen vun der Chamber - Gesetzer ze maachen an d'Regierung ze kontrolléieren - ganz vir an d'Sektioun ze setzen.

A sengem Avis complémentaire vum 26. Abrëll 2022 huet de Staatsrot recommandéiert, am 7777 d'Renumerotatioun ze maachen. Mir hu brav gefollegt a mir hunn et gemaach. D'Iddi war eng gutt a mir hunn deem Folleg geleescht.

D'Chambre des Fonctionnaires et Employés publics: Och vun hinne gëtt et Reserven an hirem Avis vum 7. Oktober d'lescht Joer zur Organisation vun der Chamber via hiert Reglement. Dës Kummer mécht weider Iwwerleeungen iwwert d'Inkompatibilitéit tëscht dem Deputéiertmandat a verschiddenen aneren ëffentlechen a politesche Funktiounen. Deen Avis solle mer consideréieren am Kader vun den Diskussiounen zu deem betreffende Gesetz, wat dann ufält opgrond vun deem, wat mer haut verabschieden.

Och d'Chambre des Salariés dréckt sech an hirem Avis vum 1. Oktober 2021 (veuillez lire: vum 19. Oktober 2021) éischter reservéiert zum 7777 aus, awer d'Chambre des Métiers begréisst d'Modernisatioun vun der Verfassung, wou et, wéi si seet, dréms geet, eng nei Visioun ze hu fir e modernen an demokratesche Staat.

E weideren Avis krute mer den 12. Oktober 2021 vun der ASTI. Déi begréisst ausdrécklech d'Afféierung vum Droit d'initiative législative citoyenne an dass bei engem méigleche Referendum via Gesetz sämtlech Awunner hei zu Lëtzebuerg kënnen befrot ginn.

Deen een oder anere vun de Korapporteren, wéi gesot, wäert nach weider Iwwerleeungen haut de Mëtteg zu den eenzelnen Avice maachen. An den Detail dovun fannt Der a mengem Rapport respektiv an den Documents parlementaires.

D'Positioun vun der Regierung ass och a mengem schréfftleche Rapport ze fannen a wäert jo herno nach vun engem Vertrieeder vun der Regierung duergeluecht ginn.

D'Regierung seet am Ufank vun hirer Prise de position, dass de Constituant - wat mir sinn - natierlech souverain ass. D'Regierung dréckt awer och hir Reserven aus iwwert d'Organisation vun der Chamber, deem ominéisen Artikel 56, a si dréckt hir Reserven aus iwwert d'Modalitéiten vun der Kontrollmission, déi den éischte Pouvoir kritt duerch déi haiteg Verfassungsrevisioun.

E puer Wuert zum Verlaf vun eisen Diskussiounen an der Kommission.

Zousätzlech zum eigentlechen Text, dee virläit, hu mer eis geeneegt op d'Gesetzesproposen zum Ombudsman, zur Enquêtekommission, zur Initiative citoyenne, zum Staatsrot - déi ech elo grad agereecht hunn - an zur Modifikatioun vum Chambersreglement iwwert d'Verauensan d'Mësstrauensmotiounen.

Mir hunn dowéinst eng Rei Jointe-Sitzunge mat der Reglementskommission gehat. All dës Diskussiounen hunn nämlech missen ofgeschloss ginn, ier mer zum Vott vun haut konnte kommen, well mer ofgemaach hate, dass mer op all deene Froen e politeschen Accord misste fannen. Soss kéint mer iwwert dat heite Kapitel haut net ofstëmmen. Dat hu mer erreecht an deenen Diskussiounen.

Wéi gesot hu mer gutt zesumme geschafft an engem gudde Klima, an engem positive Geescht a mir hunn eng breet, mee net unanime Zoustëmmung zu deem Text vun haut, dee virläit, erreecht.

Loosst eis awer och ervirhiewen, dass mer während dëser Zäit d'Proposition vun déi Lénk fir eng nei Verfassung um Ordre du jour haten an diskutéiert hunn. De Rapport dovunner kennt geschwënn an d'Kommission, dovun ginn ech emol aus. Deene Lénken hir Gesamtpropos fir eng nei Verfassung gouf an der Kommission vun alle Bänke gelueft, wat d'Aarbecht ugeet, déi do drastécht, a wat den intellektuellen a politeschen Exercice betrëfft, fir eng ganz aner Verfassung fir eist Land unzedenken.

Här President, léif Kolleginnen a Kollegen, fir unzefänken, dës Rapport oder meng Ried ofzeschleissen, muss ech awer nach e puer ganz déck Mercie lassginn, speziell dem Carole Closener, Sekretärin vun der Kommission, mat verantwortlech fir d'Koordinatioun vun den Aarbechten an der Redaktion vum Text, dem Dan Michels, Mataarbechter vun der grénger Fraktioun, eng lieweg Memoire vun der ganzer Verfassungsreform zënter laange Joren.

E grouse Merci och de Mataarbechter aus dem Staatsministère an aus der Chamber, besonnesch der Reglementskommission an der Cellule scientifique, fir d'Zouschaffen, fir de Copilotage an d'Koordinatioun vun dësem Chantier. Et war net ëmmer evident, d'Iwwersiicht ze behale vun dësem gesetzgeeberechen Herkulesakt.

Merci och dem President an de Kolleg/innen aus der Kommission a speziell och deenen aneren dräi Korapportere fir déi gutt a fair Zesummenaarbecht, och fir déi flott an interessant Diskussiounen an Ausernanersetzungen.

„Haut ass e gudden Dag fir eis Institutionen hei am Land, e

gudden Dag, wou mer eise Staat a speziell eise Rechtsstaat op méi stabil Feiss stellen.“

(Interruption)

Dës ware meng Ufankswieder hei op der Tribün, wéi mer iwwert de 7575 zum Justizkapitel diskutéiert hunn. A genee wéi fir déi zwee Voleten duerno ass och haut e weidere gudden Dag fir eis Institutionen, eise Rechtsstaat an eis Demokratie, well mer hinne mat dësem véierten a leschte Volet vun der Verfassungsrevisioun eng modern, nach méi stabil a virun allem och méi eng propper a kohärent Basis ginn. Direkt siichtbar gëtt dat duerch déi Renumerotatioun. Ech verweisen do op d'Annex.

Mat alle Punkten, déi ech och elo erausgegraff hunn, ass och kloer, dass den Usproch, deem initial do war - 6030 -, an deem mer duerno, wéi mer frësch ugefaangen hunn ..., och erfüllt gouf, nämlech: d'Upassung vum Text un d'Praxis, d'Afféierung vu klore Reegelen, wéi d'Institutionen mateneen, awer onofhängeg funktionéieren, an am géigesäiteg Respekt; d'Ofschafte vu Grozone beim Exercice des pouvoirs war och en Zil. Do hu mer och, mengen ech, gutt geschafft.

Nodeems de Grand-Duché no senger Kreatioun am Joer 1815 bannent 50 Joer sechs oder siwe verschidde Verfassungsregimenter kannt huet, huet déi Verfassung vum 1868 awer exceptionnel laang gehalen, och wa se mëttlerweil iwwer 30 Mol geännert gouf.

Mat dem Ofschloss vun dësem véierten a leschte Revisiounsblock ass dofir och d'Hoffnung verbonnen, dass eis Verfassung elo, wou se eng Kéier ganz iwwerschaaft ass, endlech nees a méi roueg Gewässer kënnt an net méi quasi am Joresrhythmus muss geännert ginn.

Ganz ouni Ännerung wäert et sécherlech och an Zukunft net goen, mee et ass awer elo wichtig, dass nees Rou hei an den Dossier kënnt. Verfassungsännerungen sinn näischt Banales a si sollten och net zur Routine ginn.

Natierlech gëtt déi gréng Fraktioun hir Zoustëmmung zu dësem Text. Erlaabt mer zum Schluss vläicht e Vive: vive d'Stärkung vun der Demokratie! Vive d'Stärkung vun der Chamber, déi mer mat dësem Text verwirklechen!

Ech soen lech Merci.

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmools dem Här Rapporteur Charles Margue.

An den éischten ageschriwwene Riedner ass den honorabelen Här Léon Gloden. Här Gloden, Dir hutt d'Wuert.

DISCUSSION GÉNÉRALE

M. Léon Gloden (CSV).- Merci, Här President. Erlaabt mer, fir d'éischt dem Rapporteur, dem Charles Margue, Merci ze soe fir säi schréfftlechen a säi mëndleche Rapport. E war souzeseen de Benjamin an eiser Ekipp a wéi en ugefaangen huet, war en nach e bësse gréng hannert den Oueren. En huet sech awer schnell an d'Theema ageschafft. An ech mengen, Charel, ech därfer dat soen: Däi Papp, dee wär haut besonnesch stolz op dech!

Léif Leit, léif Kolleginnen a Kollegen, no 13 Joer, mat deem véierte Vott, kënnt d'Schëff Verfassung esou lues awer sécher am Hafe vu Lëtzebuerg un. Den

Anker ass gehäit, mee de Motor vum Schëff Lëtzebuerg ass nach net duerch d'ganz Revisioun, well d'Kapitele mussen nach duerch en zweete Vott bestätegt ginn, respektiv besteet jo d'Méiglechkeet, op dësem Kapitel, datt nach kéint e Referendum kommen.

Här President, mat dësem Kapitel geet et besonnesch ëm eis, ëm d'Chamber. Ouni Demokratie séize mir als Volleksvertreieder net hei an der Chamber a géifen net iwwer eng Verfassung ofstëmmen. Demokratie, Parlament a Verfassung, dat ass de mageschen Dräieck vum Haus Lëtzebuerg.

Den Ursprong vun enger representativer Demokratie geet op 508 viru Christus zu Athen zrëck. Deemools wor et en héije Fonctionnaire, de Kleisthenes, deen duerchbruecht huet, datt d'Muecht vum Vollek sollt ausgoen. Mir eenzel Deputéiert si just gewielt fir fënnef Joer, mee d'Chamber, d'Institution Chamber ass den demokratesche Sockel vum dem Haus Lëtzebuerg.

D'politesch Parteie spillen an deem Kontext eng ganz wichteg Roll. An ech hunn et scho méi wéi eemol op dësem Riednerpult gesot: D'politesch Parteie si Créateurs d'idées politiques. Et ass do, wou de politeschen Debat animéiert gëtt, encouragéiert gëtt a wou och, niewent anere Foren, d'politesch Ausernanersetzung stattfënn.

D'Chamber, Här President, huet et och ëmmer fäerdegbruecht, mat der Zäit ze goen, ouni all Modernismus hannendrunzelafen. Mee déi grouss Erausforderungen an d'Entwécklung vun

rungsmemberen ze froen, datt déi heihinner Ried an Äntwert stoe kommen; mir kënnen Froen un d'Regierung stellen; mir kënnen Interpellatiounen maachen an, ganz wichteg, mir kënnen Dokumenter an Informatiounen froen. An dat ass souzesoen, entre guillemets, ee vun eisen haaptsächlechen Outils de travail. An do hunn eis Geriichter an de leschte Joren duerch hir Rechtssprechung ënnerstëtzt.

Et war och dat Kapitel, wou vläicht déi meeschten Diskussiounen tëschent Regierung a Chamber waren, well natierlech wollt d'Regierung der Chamber den Terrain net esou aleng iwerloossen. Mee mir als Constituant hunn eis awer op deene Punkten duerchgesat, fir eeben d'Institution Chamber par rapport zu der Regierung ze stäerken.

An doduerch musse mer eis och intern hei déi néideg Moyene ginn. An duerfir begreissen ech déi Cellule scientifique, déi säit Méint hei schafft, fir eis als Deputéierten ze ënnerstëtzen. Mir mussen eis eis eege Meenung kënnen bilden opgrond vun Dokumenter, Recherchen, Informatiounen, déi mer eeben net vun der Regierung kréien, mee déi mer eis selwer zesummendroen, fir eis eis eege Meenung ze maachen. Dat ass e weesentleche Schrëtt hin zu der Emanzipatioun och vun der Chamber.

Mir kënnen als eenzel Deputéiert och Propositions de loi deponéieren. Och do hu mer Prezisiounen an d'Verfassung ageschriwwen. Opgrond vun der Verfassungsännerung ass et och kloer, datt d'Institution Chamber net soll eng „caisse enregistreuse“ vun der Regie-

ze luewen, muss ech en awer direkt ...

(Interruption)

... erëm enttäuschen. Ech wëll awer och nach eng Kéier ganz kloer op dëser Plaz soen - an do gëtt et kee Millimeter Sputt fir eng aner Interpretatioun -: Et kënnen just Lëtzebuerger d'Deputéiert vun dësem Haus wielen. Alles anescht ass net richtig, den Text gëtt dat net hier. Den Text gëtt just hier, datt Lëtzebuerger a Lëtzebuergerinnen d'Chamber kënnen wielen.

Plusieurs voix.- Très bien!

Une voix.- Ganz richtig!

(Brouhaha)

M. Léon Gloden (CSV).- Dann hunn ech och gelies, datt bedauert gëtt, oder souguer kritiséiert gëtt, datt den Eed net méi op de Grand-Duc ofgeluecht gëtt. Do wëll ech och de Leit do-bausse soen: Mir leeën den Eed op d'Verfassung of ...

Une voix.- Ganz richtig!

M. Léon Gloden (CSV).- ... an an der Verfassung steet de Grand-Duc!

Une voix.- Jo, genau!

M. Léon Gloden (CSV).- Mir leeën den Eed op déi gesamt Verfassung of, dat heescht, souwuel op de Grand-Duc wéi op all déi Prinzippien, déi an der Verfassung stinn.

Une voix.- Ganz gutt!

M. Léon Gloden (CSV).- Dann, en anere wichtige Outil de travail an eppes, wat och eng

wéi elo zum Beispill eng vun de rezentsten a bekanntsten iwwert d'Iwwerschwemmungen.

Hei, mat deem neien Text, kann eng Majoritéit d'Opposition net méi ofblocken. Well mat deem neien Text kann eng Enquêtekommission agesat ginn, wann 20 Deputéiert derfir stëmmen. Dat heescht zum Beispill, wa mer e bëssen elo an der rezenter Vergaangenheet kucken, d'Demande vun der Opposition fir eng Enquêtekommission iwwert d'SuperDrecksKëscht oder och elo iwwert de Satellitt oder iwwert d'Gaardenhaischen hätt kënnen mat 20 Stëmmen agesat ginn.

(Interruption)

Oder souguer méi! Et hätt och ... Ech wëll awer och soen, datt eng Enquêtekommission kee liichtfankegen Outil de travail ass. An ech mengen, hei am Haus sëtzen eng Rei Kolleeginnen a Kolleegen, déi méi laang Erfahrung hu wéi ech. Ech hat de Pleséier, an der SREL-Enquêtekommission derbäi gewiescht ze sinn, dat ass extreem vill Aarbecht. Dat ass extreem vill Aarbecht an dat muss och gutt virbereet sinn. An dat benéidegt natierlech och eng ganz Rei vun der Manpower an dësem Haus.

An duerfir hu mer d'Gesetz iwwert d'Enquêtekommissionen och missen iwwerschaffen, fir eeben deenen Erneuerungen do Rechnung ze droen. Enquêtekommissionen kënnen zu politesche Konsequenze féieren, mussen et awer net onbedéngt. Mee den Outil de travail Enquêtekommission ass weesentlech geschéierft gi mat der neier Verfassung an dat ass fir eis als CSV och besonnesch wichteg.

Dann, een anere Punkt, deen och ganz wichteg war - dat war och e ganz wichtige Punkt fir de Virgänger vum Mars Di Bartolomeo, den Här Bodry -, ass, datt mir als Chamber net méi eisen eegene Richter spillen, andeem mer eis eege Wal kontrolléieren. An engem Rechtsstaat ass dat e sensibele Punkt an duerfir hu mer dat och elo an dëser Verfassung geännert: Et sinn net méi mir selwer, d'Chamber, déi eis eege Wal kontrolléieren, mee et ass d'Verfassungsgeriicht, wat d'Wale kontrolléiert.

Et gëtt och Saachen, wou mer keen Accord fonnt hunn - an ech mengen, och dat gehéiert hei op d'Tribün, fir dat ze soen -, zum Beispill de Cumul oder den Anticumul vun de politesche Mandater. Do war keen Accord tëschent de Parteien ze fannen. Ech soen och ganz eierlech - an ech mengen, do gëtt all Partei an all Sensibilité politique, déi hei representéiert ass, mer Recht -: Och innerhalb vun de Parteien ass dat en Diskussiounstheema. Ech si perséinlech der Meenung, datt d'Parteien awer net do-laanscht kommen, am nächste Programm d'nächst Joer kloer Positioun dozou ze huelen.

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Léon Gloden (CSV).- Dann ...

(Interruption)

En anere wichtige Punkt ass déi berüümt Initiative législative. Dat ass e Modell, eng Prozedur, un där mer eis inspiréiert hunn, an den europäesche Verträge, wou Electeuren - Leit, déi eeben net an der Chamber sinn, mee déi kënnen d'Chamber wielen - kënnen selwer zu engem Sujet eng Proposition de texte eraginn, wa se vun 125 Electeuren ënnerschriwwen ginn ass a vun 12.500 Electeurs supportéiert gëtt.

Dat ass eng weesentlech Neierung. An dat ass och eng Prozedur, déi mir hei zu Lëtzebuerg,

par rapport zu anere Länner, net esou gewinnt sinn. Mir kennen d'Petitiounen zum Beispill, wat jo en Instrument ass, wat vill an Usproch geholl gëtt. Mee hei geet et drëm, datt d'Leit en Text, eng Propos zu engem präzise Sujet eraginn, wou si mengen, et wier wichteg, datt deen debattéiert gëtt.

Mee all Virdeel huet och e klengen Desavantage. Den Desavantage ass: Et geet net duer, datt just eng Iddi op de Pabeier kënnt, mee et muss ee wierklech en Text schreiwen, sou wéi mir dat hei an der Chamber gewinnt sinn. Déi Leit, opgrond vun den Dispositionen, déi mer dann elo änneren an eise Gesetzer, am Reglement, kommen dann an d'Chamber, ginn ugehéiert, a vun deem Moment u leeft dann deen Text duerch déi Prozedur, duerch déi normal legislativ Prozedur.

Dann, och eng aner weesentleche Ännerung - an de Rapporteur ass kuerz dorobber agaang - ass d'Méiglechkeet, d'Chamber anticipativ ze wielen. Dat heescht, datt e Mandat vun der Chamber net bis zum Enn geet.

An do sinn ech och net d'accord hei mat der rietser Säit. Ech liesen do, datt de Grand-Duc d'Méiglechkeet ewechgeholl kritt huet, fir eeben d'Chamber opzeléisen. Mee mir sinn net méi an enger Philosophie vun der Opléisung vun der Chamber. An de Charles Margue huet et richtig gesot: Mir kenne keng Sessioune méi, d'Chamber gëtt eng Kéier gewielt an ab deem Moment, wou se hei zesummekënnt, bleift se am Amt, bis eng nei Chamber gewielt gëtt, entweder zum regulären Zäitpunkt no fënnef Joer, oder, wann dann en Incident de parcours geschitt, virdrun. An duerfir ass et falsch ze behaapten, datt de Grand-Duc d'Méiglechkeet ewechgeholl kritt huet, fir d'Chamber opzeléisen.

(M. Marc Spautz prend la présidence.)

Et ass e Paradigmewiessel an an deem Paradigmewiessel huet de Grand-Duc weider eng grouss Prerogativ, well et ass de Grand-Duc, deen den Datum vun de Wale festsetzt, vun den Neiwalen, am Fall wou d'Chamber da géif virzäiteg opgeléist ginn.

Wéini kann esou eng Chamber opgeléist ginn? Dat ass, wann d'Chamber d'Motion de confiance vun der Regierung rejetéiert oder wa mer eng Motion de censure géife stëmmen.

An dat ass wichteg. Dat ass e ganz wichtige Passage an der neier Verfassung. An, ech hat et deemools gesot an der Ried iwwert d'Justiz, et ass wichteg, datt souguer déi onméiglechste Prozedure virgesi sinn an enger Verfassung, fir datt et kloer ass, wien intervenéiert a wéi d'Prozedur ofleeft.

Ech erënneren nach eng Kéier drun: 2013 wor dat net kloer. Ech erënnere mech, ech gesi mech nach an der zweeter Rei do sëtzen, wéi dann den deemolege Premier Jean-Claude Juncker gesot huet: „Mir halen elo hei op. Ech rufen d'Regierung zesammen, fir datt Neiwale stattfannen.“

Déi Prozedur war deemools, ass haut nach net an der aktueller Verfassung virgesinn. Och dat ass e wichtige Punkt vun enger Verfassung, a Krisensituatiounen kloer Prozeduren ze hunn. Duerfir sinn ech net d'accord mat der ADR, déi soen seet, datt de Grand-Duc zum Spillball vun der Regierung gëtt!

Dann, och e Punkt, dee wichteg ass, fir datt déi Leit, déi gewielt ginn, hir Aarbecht kënnen maa-

der Gesellschaft huet d'Chamber ëmmer erëm ugeholl an och duerchgesat. Ech erënneren hei just un de Suffrage universel vun 1919.

Zu dësem Kapitel, wou den Här Charel Margue eis an den Detail agefouert huet: E puer Punkte wëllt ech ervirsträichen. Deen éischte Punkt ass: Et ass déi éischte Kéier an dëser Verfassung, datt d'Chamber als éischte Pouvoir tel quel drasteet. Well wat ass d'Mission vun der Chamber? D'Haaptmission vun der Chamber ass, d'Regierung ze kontrolléieren. An dat steet och elo expressis verbis am Text: « La Chambre des Députés représente le pays. Elle exerce le pouvoir législatif. Elle contrôle l'action du Gouvernement ».

Wat sinn d'Moyene vun enger Chamber, fir d'Regierung ze kontrolléieren? Déi sinn och déi éischte Kéier elo am Verfassungstext ageschriwwen, nämlech: D'Presenz vun de Regie-

rung sinn. An der Praxis hu mer dat elo leider hei oft gesinn - 31:29.

(Brouhaha)

Ech wëllt dann och ...

(Interruption par M. Gilles Baum)

Här Baum, reegt lech net op! Reegt lech net op!

(Interruptions)

Ech wëllt, ...

(Interruptions et coups de cloche de la présidence)

... ech wëllt dann och nach eng Kéier ...

M. Gusty Graas (DP).- Fréier war et net besser!

M. Léon Gloden (CSV).- Och wann den Här Kartheiser elo den Usaz gemaach hat, fir mech

weesentlech Stäerkerung ass vun dëser Verfassung a wou d'CSV och ëmmer dohannert war, dat war, fir d'Enquêtekommissionen ze reforméieren. Bis elo ass et esou, datt eng Enquêtekommission nëmme ka mat enger Majoritéit agesat ginn. D'politesch Spillreegele wëllen dann, wann eng Opposition eng Enquêtekommission freet, datt déi net gestëmmt gëtt. Ausser deemools, ech erënneren drun, bei der d'SREL-Enquêtekommission: Do war souguer d'Majoritéit, déizäit meng Partei, d'accord, datt déi géif agesat ginn!

Zum Beispill an Däitschland ass eng Enquêtekommission e ganz normalen Outil de travail. Ech wëll net soen, en dagdeeglechen Outil de travail, mee wann Der mol eng Kéier op den Internetsite vum Bundestag gitt, gesitt Der, wéi vill Enquêtekommissionen do stattfannen, fir iwwer verschidden Themen ze schwätzen an déi opzeschaffen,

chen, dat ass d'Immunitéit vum Deputéierten. D'Immunitéit vum Deputéierten besteet am Fong aus zwee Punkten. Op där enger Säit ass en irresponsabel fir dat, wat e seet, an op där anerer Säit ka s'äi Statut als Parlamentaire net attackéiert ginn. Ech soen awer direkt, och fir d'Leit dobaussen: Wann ech elo falsch parken oder duerch eng rout Luucht fueren, dee Protokoll kréien ech oder déi Punkte kréien ech ofgezunn. Dat heescht elo net, datt ech als Deputéierten de Code de la Route oder soss de Code pénal net bräicht ze respektéieren. Mee am Kader vun der Aarbecht, vun der parlamentarescher Aarbecht, ass et wichteg, datt mer do gestärkt aus der Verfassung erausginn.

An do gesäit een och, wéi déi Aarbechte säit 13 Joer evoluéiert hunn. Well 2009 war dat do kee grouss Thema. Eréischt mat der sougenannter „Affär Gast Gibéryen“, dee jo huet misse virun d'Cour d'appel goen, fir Recht ze kréien, mengen ech, hu mir och hei am Haus realiséiert, wat dat heescht. An ech erënnere un déi Diskussiounen, déi hei gefouert gi sinn: Wann en Deputéierten um Radio schwätzt, ass en da souzeseo immun oder net? An duerfir ass et wichteg, datt mer déi do Punkten och ganz konkret a prezis an d'Verfassung ageschriwwen hunn.

Dann, Här President, léif Kolleegeen a Kolleegen, nach e Wuert zum Staatsrot. De Staatsrot war am Fong bis elo an der aktueller Verfassung mat engem oder knapps zwee Paragrafe benannt. En huet elo e bësse méi kritt: En huet bal eng Säit an der Verfassung kritt. Ech erënnere drun: D'Orinn vum Staatsrot geet op 1856 zrëck. Deemools hat de Grand-Duc en agesat, fir d'Parlament ze kontrolléieren.

A mat dëser Ännerung, an ech weess net, ob jiddweree sech d'äers bewosst ass, maache mer e radikale Paradigmewissel. De Staatsrot ...

(Interruption)

Schwätzt net vu „kopernikanescher Revolution“, well et ass eng Partei, déi dat ëmmer an de Mond hält, a si huet et net fäerdegbruecht, Här Bauler!

(Exclamations et brouhaha)

Et ass e Paradigmewissel an deem Sënn, datt de Staatsrot mat dëser Ännerung keen Organe exclusif méi vun der Regierung gëtt. Mat dëser Ännerung kann och d'Chamber de Staatsrot uruffen, fir en Avis zu engem bestëmmte Sujet ze kréien.

An ech hat deemools eng Proposition de loi deponéiert, wou ech gefrot hat, datt fénné Deputéiert de Staatsrot kéinte saisieren. Déi war deemools net op fruchtbare Buedem gefall, mee si huet awer elo hiren Nidderschlag hei an der Verfassung fonnt. An dofir sinn ech frou, datt mer eis op deem Text konnten eenegen.

Dann, zum Schluss nach: Wéi geet et virun? Ech mengen, de Rapporteur huet dat ganz richtig gesot: Hei ass de Sockel, de Basistext, mee et mussen nach eng ganz Rei Exekutionstexte gestëmmt ginn, sief et Gesetzter oder sief et Modifikatiounen vum Reglement. Mir konnten do e ganz largen Accord hei an der Chamber kréien. Souguer d'Kolleege vun der ADR, vertrueden an der Institutionskommission duerch den Här Reding, hunn all déi Texte mat ënnerschriwwen, soudatt ech dovunner ausginn, datt bei dësem Text da keng Diskussioun wäert stattfannen.

Wéi gesot, ech war och frou an houfreg, hei mat de Kolleegen a mat der ganzer Ekipp un deenen Texte kënnen ze schaffen. An

ech schlësse mech de Merci vu mengem Virriedner un. Merci.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Marc Spautz, Président de séance. - Merci dem Här Gloden. Déi nächst ageschriwwen Riednerin ass déi honorabel Madamm Beissel.

Une voix. - Très bien!

Plusieurs voix. - A!

M. Marc Spautz, Président de séance. - Madamm Beissel, Dir hutt d'Wuert.

Mme Simone Beissel (DP). - Merci, Här President. Léif Kolleegeen a Kolleegen, virop och mäi grouss Merci dem Rapporteur Charel Margue fir säin exzellente schrëftlechen a mëndlechen Rapport.

Fir mech ass haut och erëm eng Kéier en histoireschen Dag, well

nelux, hat u sech als Parlament, dat war eng mini Assemblée, en Embryo, eng Ständerversammlung oder eng Assemblée des États généraux. Déi huet net oft getaagt an déi hat lauter desagreabel Saachen: Si huet just dierfe Steuerrechtsgesetzter a penal Gesetzter maachen an de Budget extraordinaire stëmmen, fir dass de Kinnek-Grand-Duc konnt Geld ausgi fir gréisser Projeten.

Du koum déi grouss liberal Verfassung vun 1848, déi dee ganze System demokratiséiert huet. Do sinn déi dräi Pouvoiren, Legislatif, Executif a Judiciaire, op d'mannst praktesch agefouert ginn. An doduerch ass d'Chamber natierlech gestärkt ginn.

D'Koinitiativ ass gefouert ginn, well dee Moment, 1848, dat ass e ganz wichtige Moment - an Dir wësst, mir kréien d'nächst Joer eng ganz flott Expositioun doriwwer -, well et ass eng An-

aschätzen, an dat ass praktesch deen eenzeg positive Punkt vu senger Herrschaft hei zu Lëtzebuerg -, dat ass, dass en 1856 am Artikel 76, dee sou an deem Libellé nach ganz laang bestanen huet, bis 1989 niewent der Regierung e Conseil agesat huet, eisen haitege Conseil d'État. Awer dat war net innocent, en hat just als Iddi, dat als Géigestück vun der Chamber anzesetzen. Well Dir wësst, hie war zu La Haye an d'Hollänner hunn ëmmer eng zweet Chambre-Sénat an en hat eeben d'Iddi, fir de Staatsrot, de Conseil d'État, als Géigestück, als Brems anzesetzen, fir d'Lëtzebuurger Chamber dann an d'Gitt ze kréien, well déi em net gefollegt huet.

Wéi gesot, däischter Zäit fir d'Lëtzebuurger bis 1867, well do war ganz vill geschitt. An Dir wësst, mir waren hei ëmmer ..., all Mënsch wollt eis besetzen, well mer eeben déi stäerkste Festung praktesch vu ganz Euro-

Hand regéiert. An du war kee Kaméidi méi zwëschen dem Herrscherhaus an dem Parlament an dem Vollek.

Säi Fils, de Wëllem de IV, war hei vun 1907 bis 1912 (veuillez lire: vun 1905). An deen hat - oh là là, Pakt vun Nassau! - nëmme Meedercher als Nokommen. Jo, do hunn d'Lëtzebuurger gesot: „Wat maache mer dann elo? Mir sinn un déi gewinnt.“ A wéi dat dann esou geet, hu si einfach per Dekreet de Pakt vum Haus Nassau ausser Kraaft gesat an do koum d'Marie-Adelheid 1912 op den Troun, eng léif Prinzessin, awer manifestement net gemaach fir esou eng Funktioun.

Du koumen d'Wirre vum Éischte Weltkrich. Si huet verschidden hefteg Indelicatessé gemaach, well se sech mat Momenter an d'Politik agemëscht huet. Am Dezember 1918 ass den Zollveräin geplatzt, eeben duerch d'Verhale vun den Däitschen. Mir waren total am Stress, eng Regimiskris, mir hu missen en neie Partner fannen. An dunn huet et sech esou zougespéit, well entre-temps hatten d'Aarbechter sech organiséiert, d'Bauere sech organiséiert, do hate mer jo e risegen Opstand hei den 9. Januar 1919. Den 12. Januar (veuillez lire: Dee selwechten Dag) ass hei d'Republik ausgeruff ginn, awer nëmme fir een Dag. D'Deputéiert sinn als Geisel geholl gi vun den Opstännegen an déi si vun der Brigade vun Thionville moies um 01.30 Auer hei befreit ginn. Also mouvementéiert Zäiten. „Sturm um Luxemburgs Thron“, wann lech dat interesséiert.

Du war awer esou eng Stëmmung, dass d'Conseillere vun der Marie-Adelheid gesot hunn: „Madamm, wann Dir elo net direkt ofdankt, da geet et net nëmme dem Nassau-Weilburg, da geet et dem d'ganz Monarchie.“ An dunn huet se gefollegt. A schon zwee Deeg duerno huet hir méi jonk Schwëster, d'Prinzessin Charlotte, akzeptéiert, fir op de Lëtzebuurger Troun ze kommen. An déi war a puncto Charakter ganz deen a-neren Extreem vun hirer eeleren Schwëster, direkt beléift. Dunn hunn d'Woge sech geglätt, glécklecherweis schnell.

Mee d'Regierung Émile Reuter hat awer immens Angscht kritt a gesot: „Jo, wat maache mer dann elo? Monarchie? Republik? Mat wem maache mer en neien ekonomesche Verband? Well mir als Lëtzebuerg sinn net selfsupporting, mir brauchen ëmmer e grouss Partner.“

An du koum 1919, an et ass scho virdrun hei ugeklungen, eng vun de wichtigste Verfassungsrevisiounen vun eiser ganzer Geschicht, well do sinn d'Jalone gesat gi vun der zukünfteger Staatsform an och vun eiem Handelspartner.

1919 am Mee war d'Verfassungsrevisioun, ech mengen, et war de 15. Mee. Dunn ass alles demokratiséiert ginn, Suffrage universel direct. Bis dato ass hei zu Lëtzebuerg op zwee Stäck gewielt ginn, praktesch wéi elo nach an Amerika. D'Fräwalrecht ass agefouert ginn. De Referendum consultatif ass agefouert ginn, „pour des questions d'intérêt vital“. An am September, den 28. September, den éischte Referendum: eng ganz staark Majoritéit fir d'Monarchie. An den Dag duerno, den 29. September: Union économique mat Frankräich. Dunn hunn déi eis awer „niet“ gesot den 10. Mee 1920. An dunn hu mer eis dann awer „passant outre la volonté du peuple“ mat de Belsch zesummegeedoen, mat deene mer nach haut an der Union belgo-luxembourgeoise sinn. Déi war am Ufank nëm-

D'Madamm Simone Beissel (DP)

an der Institutionskommission, et ass schonn ugeklungen, hu mer et nees eng Kéier fäerdegbruecht, no laangen Diskussiounen, Iwwerleeungen, Consultatiounen, Reformulatiounen, dem Plenum hei e méi kloren, limpiden a stabillen Text zu dem Votum ze ënnerbreeden, fir zwou vital Institutionen vun eiem Land, dat heescht eis Chamber an eise Staatsrot, ze moderniséieren an ze completéieren.

Dofir vu menger Säit och schonn, a fir dass ech et net vergiessen, direkt en härezeleche Merci un all déi, déi dat do méiglech gemaach hunn, dass mer deen Text haut konnte preparéieren. Dat sinn alleguerde meng Korapporteren, ons Korapporteren, aner Chamberskolleegeen, awer och d'Cellule scientifique an och d'Conseillere vum Staatsministère. Mir hatten eng super Ekipp, fir e gudden Text ze preparéieren, dee sollt optimal ginn.

Elo zu der Chambre des Députés. Et geet hei jo ëm den éischte Pouvoir am Staat, ëm eis selwer, d'Häerzstück vun der parlamentarescher Demokratie. Här President, d'Lëtzebuurger Parlament huet e ganz wäite Wee hanneru sech, ier et zu deem starken Instrument komm ass, iwwert dat mir haut sollen ofstëmmen. An ech erlaube mer, lech elo e Réckbléck ze maachen iwwer ons parlamentaresch Geschicht. Déi huet net manner wéi 181 Joer!

Déi éischt Lëtzebuurger Constitution vum 12. Oktober 1841, déi mer krute vum Wëllem II. vun Oranien-Nassau, Kinnek-Grand-Duc vu Lëtzebuerg, mee och vu praktesch der ganzer Be-

née charnière an eiem ganze System, well parallel zu der Afeierung vun dräi Pouvoiren ass u sech de Kinnek-Grand-Duc entmuecht ginn, well e krut d'politesch Decisionsgewalt definitiv ewechgeholl.

Mee dat huet natierlech dem Wëllem III., deen 1849 un de Pouvoir komm ass, iwwerhaupt net geschmaacht. Et war him en Dar am A. En huet direkt gesot: „Omniprésence“, „Plénipotence“ vun dem Parlament“. An en huet alles gemaach, fir d'Parlament ze limogéieren.

Wéi en dat op demokrateschem Wee net gelongen ass - et ware Walen 1854 an du koum déi selwecht Majoritéit erëm eng Kéier, déi dem Grand-Duc net gefollegt huet -, dunn ass e richtig rose ginn an dunn huet en an engem richtege Putsch, an engem Staatssträich, an engem Nacht- und-Nebel-Aktioun 1856 géint d'Lëtzebuurger Parlament eng retrograd autoritär Constitution par voie d'autorité, dat war dee Moment par ordonnance royale grand-ducale, en vigueur gesat, fir eebe just de Principe monarchique, dat heescht de Prinzip, wou all d'Pouvoiren erëm a sengen Hänn vereenegt wieren, erëm eng Kéier duerchzesetzen.

Natierlech ass d'Parlament zréckgeschrafft ginn. Et ass erëm eng Assemblée des États ginn. Si huet nëmme 40 Deeg dierfen tagen. An et war eng ganz däischter Zäit fir Lëtzebuerg, well, wéi gesot, d'Demokratie ass total geschrumpft.

Wat awer gutt war - an dat ass u sech, dat mierke mer eigentlech eréischt haut, an dat konnt de gudde Wëllem III. net richtig

pa haben, déi de Vauban gebaut hat. Mir waren „Gibraltar des Nordens“; jiddweree wollt eebe Lëtzebuerg hunn. An do hunn d'Groussmuechte gesot: „Elo geet et duer!“ Du war déi grouss Konferenz vu London vum 11. Mee 1867, wou Lëtzebuerg de Statut kritt huet vu permanenter Neutralitéit. An do hu se de Wëllem III. ënner Drock gesat a gesot, hie misst elo säin Accord ginn, fir erëm méi enger liberaler a progressiver Constitution zoustëmmen. An dat ass eis aktuell Constitution vum 17. Oktober 1868, déi jo laang gehalten huet.

De Wëllem III. war deen onbeléiftste Kinnek-Grand-Duc, dee mer hei hatten. Dir kennt de Pakt vum Haus Nassau vum 30. September 1783 (veuillez lire: vum 30. Juni 1783), dee gesot huet - bis 2001, 2002, wou den Henri an d'Maria Teresa d'accord waren, fir u sech d'Reegelen ëmzestëmmen -: „nëmme männlech Ierwen op den Troun!“ De Wëllem III. hat keng Nokommen. An dunn hunn d'Lëtzebuurger gesot: „Jo, wat maache mer dann elo?“ Well Dir wësst, de Stacknumm ass Nassau, dat sinn d'Hollänner, dat sinn eis Familljen, dat ass awer och Bourbon-Parme, an duerno gëtt et da ronderëm d'Cousinen. D'Hollänner sinn Oranien-Nassau. An du sote se: „Ma da kommt, mir ginn an Däitschland kucken!“ Do waren déi däitsch Kosengen, dat sinn d'Nassau-Weilburg.

An du war den Adolphe, de Groussherzog Adolphe - dee war jo dann net méi Kinnek -, deen éischte Groussherzog, deen zu Lëtzebuerg komm ass vun Nassau-Weilburg, an deen huet Lëtzebuerg mat roueger

men ekonomesch an du kouvum nach déi monetär derbäi.

Souwäit déi wichteg Revisiounen. An, Dir kënnt dat no-kontrolléieren: Mir hu 27 Revisiounen gemaach säit 1868. A praktesch an all de Revisiounen ass allkéiers opgepasst ginn, dat heescht, d'Chamber huet selwer opgepasst, dass se sech selwer ëmmer méi gestärkt huet, well duerch d'Komplexitéit vun den Theemen, an dat ass a ganz Europa esou, ass den Executif an all eise Länner ëmmer méi staark ginn an d'Chamber huet ëmmer missen oppassen, fir sech selwer awer derniewent ze stäerken.

Sou, dat war e klengen Exkurs duerch d'Geschicht, dass Der wësst, vu wou mer kommen, a fir ze wëssen, dass d'Chamber och ëmmer huet misse kämpfen an et net ëmmer esou einfach hat.

Vu dass mäi Kollege Charel Margue esou en detailléierte Rapport gemaach huet iwwer allegueren d'Problematiken, wäert ech mech just bornéieren, verschidde Punkten ervirziewen.

Nach eng Kéier, d'Wielen, pour le bon ordre, fir all Mënsch dobaussen, an och dass d'Kollege vum ADR definitiv hiren Apaisement hunn: Wien dierf zu Lëtzebuerg ...

(Brouhaha)

... d'Parlament wien? Nëmme d'Lëtzebuerger, déi 18 Joer al sinn!

Une voix.- A!

Mme Simone Beissel (DP).- Neien Artikel 64. Zweetens, och am selwechten Artikel 64: Wien dierf sech zu Lëtzebuerg fir d'Parlamentswale wile loosse? Nëmme d'Lëtzebuerger, déi 18 Joer hunn an déi zu Lëtzebuerg domiciliéiert sinn.

Une voix.- A!

Mme Simone Beissel (DP).- Dass dat elo definitiv kloer ass!

Also, wien ze goen a sech wien ze loosse sinn elo an a Zukunft Hoheitsrechter, déi eleng de Lëtzebuerger reservéiert sinn!

M. Gilles Baum (DP).- Lo hu se et verstanen, mengen ech!

Mme Simone Beissel (DP).- Zweeten ...

Une voix.- Nee!

(Brouhaha)

Mme Simone Beissel (DP).- Zweete Punkt: D'Chamber, an ech maachen dat elo méi kuerz, huet sech duerch déi ganz Moyenen, déi mer elo am Text hunn, natierlech drastesch verstärkt.

Ech wëll soen, dass mer mam neien Artikel 75, ech hu schonn déi nei Numerotatioun hei am Text, niewent deene klassesche Moyenen, déi schonn opgeléist si ginn - wéi gesot, d'Presenz vun de Membere vun der Regierung an der Chamber an d'Froen an d'Interpellatiounen an elo d'Méiglechkeet, fir Informatiounen an Dokumenter vun der Regierung ze kréien, dat sinn déi klassesch Moyenen -, awer elo niewent der Zensurmotioun, déi jo scho bestanen huet, och nach d'Motion de confiance ageschriwwen hunn, wat eng nei an e bëssen eng aner Optik ass vun dem System, fir eeben nach de Fächer vun den Outilen ze verbreed. An et ass d'Reglement vun der Chamber, dat déi Motiounen do reegelt.

A wéi scho vun dem Rapporteur an och vu mengem Virriedner Léon Gloden gesot, hu mer

natierlech en neit staarkt Instrument elo hei agefouert, dat ass den Droit d'enquête, an no-tamment d'Modalitéiten, wéi déi Commission d'enquête da muss agesat ginn. Si hunn et gesot, nach eng Kéier: Wann op d'mannst een Dréttel vun den Deputéierten et verlaangt, muss d'Kommissioun agesat ginn. An da muss een duerno d'Sujete kucken, well et ass jo awer eng Kommissioun, déi, wa se bis schafft, no de Reegele vun de Majoritéiten hei funktionéiert. An ech ginn och dervun aus, dass mäin Noriedner, eise President Mars Di Bartolomeo, dee sech ganz vill dofir interesséiert a staark gemaach huet, och nach dorop wäert zrëckkommen.

Dann dat Drétt: Initiative citoyenne. Dat ass wierklech dat neit Instrument, déi Initiative citoyenne, wéi mer dat nennen, oder Proposition motivée afin de légiférer, am neien Artikel 79. Dat ass wierklech e grouse Quantesprong, well mer hei eng drétt, eng nei Quell, en neien Ursprung schafen, wéi kann e Gesetz an d'Chamber erakommen. D'Konditiounen, déi si scho gesot ginn: Dat muss presentéiert gi vun 125 Lëtzebuerger Wieler an et muss vun 12.500 Lëtzebuerger Wieler supportéiert ginn.

D'Petitionsrecht, dat besteet zu Lëtzebuerg scho ganz laang, säit der liberaler Verfassung vun 1848, wou d'Leit kënnen Ufroen, Doleancen, Suggestiounen eraginn. Mee mir mussen oppassen, dat funktionéiert op Basis vun enger anerer Logik an dat gëtt jo och vun dem Reglement vun der Chamber organiséiert.

Wat wichteg ass: Dat neit Initiativrecht muss obligatoresch e Gesetz kréien, fir dat ze organiséieren. An déi, déi mat eis an der Verfassungskommissioun sinn, wëssen, dass dëst Gesetz, wat soll den neien Artikel a Musek ëmsetzen, schonn an der Maach ass.

Dann de véierte Punkt, den Ombudsman. Den neien Artikel 83 gesäit endlech, endlech vir, dass den Ombudsman eng Verankerung an eiser Verfassung kritt. Dir wësst, den Ombudsman ass eng Institutioun, déi queesch duerch d'Länner - si kënnt aus den nordesche Länner, dofir och den Numm - scho säit Enn de 70er-Jore besteet. Mir hate schonn Enn de 70er-Joren den éischten Text. Mir kruten awer eréischt d'Basisgesetz 2003, wat den Ombudsman organiséiert huet, den Défenseur du peuple, Médiateur, an all de Länner, et ass Speck a Schwéngfleesch, wéi ech ëmmer soen. Et ass déi Funktioun, deejeinen, deen de Bierger, déi Doleancen hunn an déi net géint d'Verwaltungen ukommen, d'Méiglechkeet gëtt, fir sech éischters ze reiseigéieren, wat se kënnen maachen, a fir sech dann eebe géint verschidden oder all Zorte vu Verwaltungen ze wieren, fir zu hirem Recht ze kommen.

Den alljäreche Rapport vun eise Ombudsman, der Madamm Claudia Monti, hate mer jo gëschter Moien hei am Plenum, dat ass den Exercice 2021, an do hu mer gesinn, wéi vill Aarbecht nach ze maachen ass. D'Zil ass jo, fir dass d'Verwaltungen op allen Niveaue sech Méi ginn, verschidden agerasse Systemer a Prozeduren, déi de Bierger deelweis onverständlech sinn oder deelweis fir se inakzeptabel sinn, entweder ze verbesseren oder souguer ze eradikéieren. Dofir ass et elo gutt, dass mer deen Artikel an der Verfassung hunn, fir den Ombudsman wierklech ze verbesseren, ze stäerken, net ze vergiessen den Ombudsman fir Kanner a Jugendlecher, dee jo elo och besteet an dee schonn akzeptabel a ganz impressio-

nant Resultater produzéiert huet a kierzester Zäit.

Komme mer elo nach zum Kapitel Staatsrot. Wéi ech lech scho gesot hunn, ass den haitege Conseil d'État deemools, 1856, vum Wëllem III. vun Oranien-Nassau als Conseil à côté du Gouvernement agesat ginn, an dem Artikel 76, zweeten Alinea krut en do den Titel. A wat komesch ass, mee dat ass oft esou bei der Verfassung, dat heescht, d'Saache lafen a vu dass et leeft, ass keng Necessitéit, fir et ze änneren: Deen ass nach bis 1989 an deem selwechten Alinea 76, dee jo d'Regierung organiséiert, stoe bliwwen.

Ech hunn lech gesot, de Kinnek Grand-Duc Wëllem III. konnt d'Parlament net leiden. An en hat dann ëmmer gutt Iddien, fir iergendwéi do Bremsen anzusetzen. A wéi gesot, vu dass en aus Holland komm ass, wollt en eng Zort Senat maachen, mee en huet eppes net iwwerluecht, an dofir ass glécklecherweis seng Rechnung net opgaangen.

Wat huet e gemaach? Dir wësst, et war ëmmer eng Question d'honneur, dass an dem Staatsrot dichteg a kompetent Leit géife sëtzen, déi de System géife kennen, déi kéinten hëllefen, d'Gesetzgebung no vir ze bréngen.

(M. Fernand Etgen reprend la présidence.)

De Wëllem III. huet dat och gemaach, dichteg a kompetent

ment en dee Moment definitiv ofgeschafft hätt. An do ass e virugefuer. En hat jo eng duebel Funktioun, als berodend Organ, mee och als eenzegt Verwaltungsgericht hei zu Lëtzebuerg, an dat bis d'Verfassungsrevisioun vum 13. Juni 1989.

Du krut de Staatsrot, dat musst Der lech virstellen, eng wichteg Institutioun, vun 1856 gewaart bis 1989, mol endlech en Artikel! Mee et war e bäigepafften. Dir wësst, mir hunn den Artikel 83, an du krut de Staatsrot den 83bis. Dat war jo emol scho gutt, awer nach net esou ganz perfekt. An et kouvum och e plus ou moins autonomt Kapitel derbäi, dat ass och bäigepafft ginn, e Kapitel 5bis.

E wichteg Moment an der Geschicht vun Staatsrot war awer d'Verfassungsrevisioun vum 12. Juli 1996. Wat war do geschitt? Déi, déi méi laang hei am Parlament sinn, erënnere sech bestëmmt un de berüümten Arrêt Procola, dee vun dem Europäesche Gerichtshaff vu Stroossbuerg geholl ginn ass a wou mer eis als Regierung, als Lëtzebuerger Staat, immens blaméiert hunn. Well do hu se gesot: „Ma bei lech huet all Mënsch siwe Kapen un, vun der Preparatioun bis zu der Kontroll bis zu der Justiz. An dat geet net, dat geet géint all d'Prinzipie vun der Europäescher Mënschenrechtskonventioun!“

An do ass endlech d'Verwaltungsgericht-Fonctioun vum Staatsrot ewechgeholl ginn an

Här President, déi zwee Artikelen, déi elo de Staatsrot betreffen, de 95 a 96, ginn him den néidege Stelleväert. Et ass zwar esou, wat ech scho gesot hunn: Et ass ganz wichteg, dass d'Chamber elo och erëm verstärkt gëtt duerch de Fait, dass se de Staatsrot „pour toute autre question“, niewent Proposition-a-Projet-de-loien, wou de Staatsrot intervenéiert, och kann ufroen. Dat bedéngt fir mech eng Stärkung vum Parlament, et ass eventuell en Zäitgewënn, wa mer mat deem System, dat mer schonn zurzäit Saachen ufroen, eventuell potenziell Opposition-formellë kënnen evitéieren. Op där anerer Säit gëtt et e bësselche méi Pensum fir de Staatsrot. Mee deenen hir Disziplin an hire Fläiss kennend, maachen ech mer keng Suerg, dass déi dat och meeschteren.

Esouwäit e puer Iwwerleeungen zu dësem Kapitel. Ech bréngen hei mat Freed den Accord vun der DP-Fraktioun a soe Merci fir Aert Nolauschteren.

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci der Madamm Simone Beissel. An den nächsten ageschriwwene Riedner ass den honorabelen Här Mars Di Bartolomeo. Här Di Bartolomeo, Dir hutt d'Wuert.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Här President, Kolleginnen a Kollegen, haut kënnen mer iwwert dat véiert Kapitel vun eiser Verfassungsrevisioun ofstëm-

Den Här Mars Di Bartolomeo (LSAP)

Leit an dee Conseil do eragesat an der Hoffnung, déi géifen him da praktesch blannemännerches follegen an alles dat maachen, wat hie géif soen. Do hat e sech awer geiert, well no relativ kuerzer Zäit schonn huet de Staatsrot sech flügge gemaach. Dat heescht, deen ass aus dem Dunstkreis vum Kinnek-Grand-Duc erauskomm, an dat huet de Staatsrot oder de Rot vun deemools immens geieert.

Wat hu se gemaach? Si haten als absolutt Prioritéit, fir de Rechtsstaat ze schützen. An deen, deen de Rechtsstaat schützt, dee schützt och automatesch d'Lëtzebuerger Bierger. An do huet en net nëmmen déi am A gehat, mee en huet och versicht, a sengen Avisen ëmmer de Schutz vun de Bierger ze consolideieren.

Et ass dës konstruktiv Attitüd, déi no mengem Wëssen an no den Texter, déi ech gelies hunn, gemaach huet, dass 1868 bei der Verfassungsrevisioun de Staatsrot éischters - entre guillemets - „iwwerlief“ huet, well wann e sech anescht beholl hätt, kéint Der sécher sinn, dass d'Parla-

do sinn endlech zwee autonom Juridictiounen, dat heescht den Tribunal administratif an d'Cour administrative, gegrënt ginn. An de Staatsrot huet haaptsächlech seng berodend Fonctioun ausgeübt an déi ass duerno dauernd verbreedert ginn. D'Kontrollfonctioun ass verbreedert ginn, an zwar esou staark, dass vun do un de Staatsrot als Haute corporation och nach den Numm krut vu „gardien de la constitution et des droits et libertés fondamentaux“, well e systematesch bei all Text, ob et Projets de loi oder Propositions de loi sinn, de Contrôle ex ante oder a priori gemaach huet, fir net nëmmen d'Konformitéit zu der Verfassung, mee och d'Konformitéit zu allen internationalen Traitéen an och zu all europäeschem Reegelwierk ze kontrolléieren.

Déi Kontroll huet et mat sech bruecht, dass, wéi mer 1997 d'Verwaltungsgericht kritt hunn, et net méi néideg war, dass d'Verwaltungsgericht e Contrôle ex ante gemaach huet, mee nëmmen de Contrôle ex post par voie incidente.

men. An dat ass fir mech eng ganz grouss Satisfaktioun.

Et ass zwar nach net d'Enn vun der Prozedur, mee e weideren decisive Schrëtt, fir eis en zäitgeméisst Grondgesetz ze ginn. Eis Virgänger, d'Presidente vun der Institutiounskommissioun, de Paul-Henri Meyers an den Alex Bodry, wäerte sech freeën, dass mir no derbäi sinn, hir Eforten zu engem gudden Enn ze bréngen.

Nodeems d'Kapitelen iwwert d'Justiz, de Grand-Duc, d'Regierung an och d'Kapitel iwwert d'Grondrechter an d'Fräiheeten eng éischte Kéier gestëmmt gi sinn, ass et haut um leschte Kapitel iwwert de Staatsrot an d'Chamber, fir dee selwechte Wee ze goen.

D'zentraalt Uleies vun deene Revisiounen ass, dass eis Institutiounen op Aenhéicht am Respekt vun deene jeeweilegen Aufgabe kënnen a solle fonctiounéieren.

Dem Kollege Charles Margue fir seng exzellente Aarbecht als Rapporteur vun dësem Kapitel

e grouse Merci, grad ewéi de Kollegeinnen a Kollegen fir déi gutt konstruktiv an effikass Zesummenaarbecht an der Kommissioun.

Mir hunn net nëmmen dervu geschwat, dass eng Verfassung d'Leit soll zesummebréngen, am plaz se auserneezedividéieren, mee mir si wäitgeendst mam gudden Beispill virgaangen. Eng Verfassung ass net geduecht, fir Politique politicienne ze maachen, mee ass geduecht, fir d'Fundamenter vun engem gudden Zesummeliewen an enger Gesellschaft ze schafen, wou déi aner Gesetzter sech kënnen drop baséieren. Ech mengen, déi Basis, déi mer mat deene véier Kapitelen hei schafen, ass eng zolidd Basis, déi op gudden, net faule Kompromësser, op gudden Kompromësser am géigesäitege Versteedsdemech zustane komm ass.

No engem ausféierleche Rapport an den Interventiounen vu menge Virriedner, eise Korapportere Léon Gloden a Simone Beissel, wëll ech virun allem op ee wichtige Piliere vun dësem Kapitel agoen, dat ass d'Stärkung vun eiser Chamber, déi sech wéi e roude Fuedem awer och duerch déi aner Kapitelen zitt, well och do gëtt d'Roll vun der Chamber revaloriséiert, net op Käsche vun enger aner Institutioun, mee entsprechend deem, wat eng modern parlamentaresch Demokratie, eng representativ Demokratie soll sinn.

Esou gesäit an deem Text, iwwert dee mer haut diskutéieren, den Artikel 50 explizitt déi legislativ Gewalt vun der Chamber an d'Kontroll vun der Regierung duerch d'Parlament vir. Vun deenen zwee Elementer stoung bis elo keent an der Verfassung, obwuel et sech ëm déi wuel wichtigste Aufgabe vum Parlament handelt. « Ça va mieux en le disant », an nach vill besser, wann et a Stee gemeesselt ass an eiser Verfassung, fir dass och jiddwereen et versteet.

Wichtig fir d'Autonomie vun eiser Chamber ass och deen neien Text am Artikel 56, deen d'Artikelen 51 a 70 aus der jëtzege Verfassung deelweis iwwerhëlt, awer e Widdersproch tëscht deenen zwee Artikelen besäit. Et sinn déi Artikelen, wou et ëm d'Chambersreglement an d'Valeur vum Chambersreglement geet.

Domadder kritt d'Reglement vun der Chamber en zolidd Fundament, fir dass d'Chamber als éischte Pouvoir am Staat wäitgeend autonom ka funktionéieren, dat heescht, datt si duerch d'Chambersreglement selwer bestëmmt, wéi si hir Attributionen ausübt, sech organiséiert an och de Statut vu senger Fonctionnaire bestëmmt, ouni - ouni! -, an dat ënnersträichen ech, elo am stillen Kämmerlein wëllen Extrawursche fir sech selwer oder d'Personal ze broden.

Déi Verankerung an der Verfassung, och wann dat net jiddwereengem gefall huet, war noutwendeg, well dat Règlement a Fro gestallt ginn ass iwwer en Urteel vum ...

Une voix.- Verwaltungsgericht.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP). - Jo, jo, vum Verwaltungsgericht an eist Règlement e bësse gewackelt huet. An e Règlement vum éischte Pouvoir, vun der Chamber, dierf net wackelen, muss kloer an zolidd sinn. Ech mengen, mat där neier Reeglung hu mer dat festgehalten a mir hunn eis do net vis-à-vis vun anere Parlamenten eng besonnesch Plaz erausgesicht. Mir hunn eis deem alignéiert, wat och an enger Rei vun europäesche Parlamenten de Fall ass,

dat heescht, dass d'Reglement, d'Reglementsännerungen dee selwechte Wäert hu wéi e Gesetz. Och wann d'Prozedur net genee déi selwecht ass, ass awer d'Transparenz déi selwecht, well mir müssen driwwer ofstëmmen, mir müssen déi Texte publizéieren, dat heescht, och an öffentlecher Sëtzung hei diskutéieren. Also, do gëtt näischt verstoppt!

Par rapport zum alen Text dengen déi Dispositionen, déi mer an eiser Verfassung elo festgehalten hunn, der Vervollständigung vun deene Beräicher, fir déi d'Chamber onofhängeg ass, wéi gesot, net fir eis am „stillen Kämmerlein“ eppes Spezielles erauszuhelen.

Eng vun deene gréissten Neierungen am iwwerschaften Text ass d'Initiative législative citoyenne. D'Verfassung soll dem Bierger d'Méiglechkeet ginn, e Gesetzesvorschlag bei der Chamber ze deponéieren. Dës Iddi ass schon 2003 entstanden, huet et dunn no enger Zäitchen an déi deemoleg Proposition de révision oder de réforme 6030 gepackt a soll elo schlussendlech

litte Schratt méi wäit, well se net nëmmen hiert Uleies kënnen presentéieren, mee an enger Form, an enger Aart vu Proposition de loi abringen, an da gëtt déi Proposition de loi änlech behandelt wéi eng Proposition de loi, déi vun engem Deputéierten, engem Grupp vun Deputéierten oder der ganzer Chamber kënn, wéi mer dat elo an der Lescht praktizéiert hunn.

Mam neien Artikel 69 festegt an erlichtert d'Chamber hiert Enquêterecht. An Zukunft gëtt eng Enquêtékommisioun, en „Untersuchungsausschuss“, wéi dat an Däitschland heescht, agesat, wann en Drëtzel vun den Deputéierten, also 20, dat verlaangen an net méi, ...

(Interruption)

... wann eng Majoritéit dat verlaangt, wéi dat bis elo de Fall war - verlaangt oder erlaabt, et kann een et och esou ausdrécken.

D'Enquêtékommisioun ass nom neie Modell e wichteg a schaaft Instrument, dat der Chamber et erlaabt, fir hirer Kontrollmis-

eng Enquêtékommisioun freet, net onbedéngt vun där Kommissioun Recht kritt. An eng Bauchlandung an deem dote Beräich ka wéiden!

An der Institutiounskommisioun ware mer eis jiddefalls eens, dass et wichteg ass, dass mer eis op deen dote Wee traue. Mir traue eis wierklech, en neie Wee ze goen, mee mir müssen oppassen, dass de Pendel net zréckschléit bei där enger oder bei där anerer Majoritéitskonstellatioun oder Regierungskonstellatioun.

Och zu der Neireeglung vun der Enquêtékommisioun an deenen dozou noutwendige Prozeduren hu mer elo an der Tëschenzäit eng Proposition de loi deponéiert.

Den neien Artikel 71 gesäit vir, dass et d'Chamber ass, déi eng Interventioun vun der Force publique ausserhalb vum groussherzoglechen Terrain erlaben muss, dës an de Formen a Konditiounen, wéi se vum Gesetz festgeluecht ginn. Déi nei Formulatioun couvréiert elo net

méiglech kënnen zesummenzeschaffen.

Här President, dës Kapitel ass also absolutt an der Linn vu senger Virgänger, déi d'Roll vun eisen Institutiounen preziséieren, stäerken an un d'Realitäten upassen. Wann dësen Deel vun der Verfassung a Kraaft trëtt, gëtt eis Chamber daitlech gestärkt, och an hirer Relatioun mat der Regierung, déi hir all d'Dokumente muss zoukomme loosse, déi si am Rumm vun hirem Kontrollrecht an hiren Aarbechte brauch. Och do ass et wichteg, dass een dat an engem Geescht vun „zesumme“ mécht an net géinteneen. Wéi gesot hu mer hei schon eng ganz Rei vun Ausféierungsreglementen an Ausféierungsgesetze ausgeschafft. D'Propositionen de loi betreffend d'Neierunge beim Staatsrot huet de Kolleg Rapporteur de Mëtten deponéiert.

Ech wëll nach drop hiweisen, dass mer mat deem Kapitel, dat mer haut behandeln, och eng zesummenhängend Numerotatioun vun der gesamter revidierter Verfassung virgeholl hunn. Insgesamt wäerte mer iwwer eng besser lesbar Verfassung verfügen, wa mer um Enn vun eisen Aarbechten ukomm sinn. An dovun wäerte sech d'Leit dobause kënnen iwwerzeegen, well mer an der Linn och vun där Öffentlechekeetsaarbecht, déi mer bis elo gemaach hunn a wäerte maachen, och bei dësem Kapitel zum Schluss vun der Prozedur jiddwereengem eng iwwersichtleche Broschür zur Verfügung stellen an deene gängege Sproochen hei am Land, fir sech selwer kënnen dovun ze iwwerzeegen, dass mer hei net an enger Hexekichen eppes zesummegebräut hunn, mee eng seriö Verbesserung vis-à-vis vun deem kënn virleeën, wat e bëssen aus der Zäit erausgefall ass.

Mat dësem Kapitel hu mer eng weider Biergetapp hannerum eis, awer et stinn nach weider Etappen, och keng ze ënnerschätzend Etappen, virun eis. Am Hierscht wäerte mer noeneen iwwert déi verschidde Kapitele fir d'Zwee ofstëmmen hunn. Wéi d'Virgängerkapitel wäert dësen Deel och, fir et einfach ze soen - et sinn net genee sechs Méint -, sechs Méint nom zweete Vott a Kraaft trieden.

An der Tëschenzäit wäerten och vun der Regierung eng Rei vun Ausféierungsgesetze mussen ausgeschafft ginn an hei de Go an der Chamber kréien. Mir sinn do gudder Hoffnung, dass mer déi Texte esou schnell wéi méiglech virgeluecht kréien, fir dass mer hei an der Chamber kënnen ouni Hetz dru schaffen.

Zum Schluss, Här President, nach e grouse Merci un d'Membere vun der Institutiounskommisioun, un d'Membere vun der Reglementskommisioun, awer och eis Mataarbechterinnen a Mataarbechter an der Chamber, déi eng ganz exzellente reaktiv Aarbecht geleescht hunn. An lech, léif Kollegeinnen a Kollegen, merci fir Är Opmierksamkeet.

Une voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président. - Merci, Här Di Bartolomeo. An den nächsten geschriwwene Riedner ass den honorabelen Här Fernand Kartheiser. Här Kartheiser, Dir hutt d'Wuert.

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Jo, villmools merci, Här President. Dir Dammen an Dir Hären, mat dësem véierten a leschten Deel si mer wuel um Enn vun där, wéi et heescht, substanzier Verfassungsrevisioun ukomm, déi eis elo scho laang beschäftegt huet.

Dem Rapporteur, dem Här Margue, soe mir e grouse Merci fir seng ganz komplett Erklärun-

Den Här Fernand Kartheiser (ADR)

mat der Adoptioun vun dësem Text och konstitutionell verantworten.

Dës Initiative fënnt am neien Artikel 67 hiren Nidderschlag. Dee gesäit vir, datt eng legislativ Proposition muss vun 125 Wieler presentéiert ginn a vu wéinstens 12.500 Wieler ënnerstëtzt gi muss. Den Exercice vun deem legislative biergerleche Recht gëtt per Gesetz gereegelt. Eng entsprechend Proposition - an do gesitt Der, dass mer net nëmme Verfassungstexte maachen, mee och derfir suergen, dass déi Verfassungstexte ëmsetzbar sinn - ass also an enger Proposition de loi, déi mer kierzlech hei deponéiert hunn, mat den Ënnerschrëfte vun deene véier Rapporten a vum President vun der Reglementskommisioun hei um Dësch beim President deponéiert ginn.

Duerfir e grouse Merci eiser Ekippe vu Mataarbechter an der Chamber an deenen zwou Kommisiounen, der Institutiounskommisioun an der Reglementskommisioun, déi hei ganz Aarbecht geleescht hunn.

Och wann déi Propositionen vun de Leit, déi Initiatives citoyennes, nach müssen duerch d'Chamber, eng Prozedur, déi an deem Gesetz, deem Gesetzesvorschlag, gereegelt ass, duerchlafe müssen an och vun der Chamber müssen approuvéiert oder ofgeleent ginn, ass dat hei e ganz wichtige Schratt a Richtung Biergerbedeelegung. Et ass eng seriö Weiderentwécklung vun deem Recht, wat d'Bierger bis elo haten, fir Punkten, déi hinnen um Häerz leien, iwwert d'Pétition publique hei an d'Haus ze bréngen. Dat hei geet en zo-

sioun, awer och fir hirer Mission, fir a quokelegen Dossiere Factfinding ze maachen, nokommen ze kënnen.

Mee - an do ware mer eis eens an der Institutiounskommisioun - déi Enquêtékommisioun ass kee Spillgezel. Et dierf sech net an engem Géinteneen Majoritéit an Opposition erschöpfen. Eng Enquêtékommisioun ass och keng Chambre de mise en accusation géint d'Regierung, mee soll der Chamber et erlaben, a méi problemateschen Dossieren op de Fong ze goen a Fakten op den Dësch ze leeën.

Dës Instrument soll och net à tort et à travers beméit ginn, well „trop de commissions d'enquête tuent la commission d'enquête“. Och wësse mer, dass mer limitéiert Moyene mat 60 Deputéierten hunn an net sollten handeln - an dat ass, mengen ech, e Message, iwwert dee mer eis allegueren eens waren -, wéi wann déi eng éiweg an der Opposition wären an déi aner éiweg an der Majoritéit.

Duerfir solle mer dat Instrument à bon escient an och verantwortel gebrauchen an net, fir een deen aneren ze pénggen. Hei muss d'Chamber mat deem Instrument mat Fingerspëtzegefill ëmgoen. Mir hunn do ganz grousst Vertrauen an dës Haus. A wann ee kuckt, wéi am Ausland d'Chambre mat där doter Waff dat dierf een elo net an dësen Zäite soen! -, mat dësem Instrument ëmginn, da stellt ee fest, dass et kaum Auswüchse dovun gëtt.

Och dierf een net vergiesse beim Asaz vun enger Enquêtékommisioun, datt deen, deen

nëmmen den Asaz vun der Armée ausserhalb vum nationalen Terrain, mee och Friddens- an humanitär Asätz. Besonnesch d'Asätz am Kader vun de Vereenten Natiounen ginn hei ofgedeckt, dat heescht, do falen och d'Douane an d'Police drënner.

Op d'Plaz vum Ombudsman an deenen neie Propositionen brauch ech net weider anzugehen. D'Simone Beissel huet dat exzellent gemaach an ass och op déi wichtige Roll vum Ombudsman agang, deen ënner der Schirmherrschaft oder ënner der Responsabilitéit vun der Chamber funktionéiert.

Mam neie Kapitel 5bis kritt de Staatsrot mat senger Attributionen en eegent Kapitel, wat en och verdéngt, an dat huet een an deene leschten zwee Joer och ganz kloer gesinn. Hei war de Staatsrot e ganz wichtige Piliere a kriddelegen Zäiten, op dee mer eis jidderzäit konnte verlaassen. Duerfir ass et och wichteg, dem Staatsrot déi Plaz an der Verfassung ze ginn, déi e verdéngt.

Et kënn och zu enger fundamenter Ännerung, no där net nëmmen d'Regierung, mee och d'Chamber de Conseil d'État - komm, ech soen et emol esou - a Saachen, déi an hire Beräicher fallen, ëm Rot ka froen. Well dorëm geet et: en Echange, Froe stellen, och eng Hand mat upaken, an ech fannen dat ganz wichteg, awer, ech hunn dat ugedeit, am Rumm vun deene jeeweilegen Attributionen. Et ass net esou, dass elo deen een deem aneren an d'Zopp géif späze goen an de Staatsrot do als Hëllef urufen. Mee et geet drëm, fir zwëschen den Institutiounen esou gutt wéi

gen. An dësem Deel wéi och an deenen dräi virdu sinn eng Rei vu gudden Elementer, e puer Verbesserungen, déi d'ADR och matdréit, dorënner si virun allem déi, déi d'Parlament stäerken.

Mir begrëissen zum Beispill ausdrécklech, datt eng Commission d'enquête vun der Chamber elo kann op de Wonsch vun engem Drëttel vun den Deputéierte gegrënnt ginn. Och d'Initiative législative citoyenne ass nei. Ob se wierklech vill bréngt, bleift ze gesinn. Si ass awer e Schrëtt a Richtung vu méi Biergerbedeelegung an huet dowéinst och d'Ennerstëtzung vun der ADR. Mir betounen, datt esou Ännerungen och hätte kënne punktuell an am Konsensus gemaach ginn, datt een also dofir keng grouss allgemeng Verfassungsrevisioun gebraucht hätt.

Leider sinn awer och eng Rei vun Neierungen an dësem Kapitel, déi mir net kënnen akzeptéieren, an dowéinst stëmmen mir och géint dësen Text. Mir bedauern och nach eemol ausdrécklech, datt d'Verfassungsreform net engem Referendum ënnerworft gëtt. D'CSV, d'DP, d'LSAP an déi gréng hunn hiert Walversprieche gebrauch an domat déi politesch Kultur hei am Land beschiedegt. Wësst Der, Dir schwätzt vill vu Biergerbedeelegung, och am Kontext vun der Initiative législative citoyenne, déi jo nei ass, mee wann Der wierklech u Biergerbedeelegung géift gleewen, dann hätt Der Äert Versprieche fir e Referendum agehalen!

Déi ganz Reform behaupt jo, d'Verfassung ze moderniséieren a si un d'Evolution vun eiser Gesellschaft unzepassen. Mee et ass net eng einfach Upassung. Méi richteg ass et ze soen, datt dës Revisioun schonn eng Top-down-Revolution duerstellt, d'Afféierung vun engem ganze Koup vu gesellschaftleche Projeten, déi warscheinlech, wann et zu engem Referendum kéim, net géife vun der Majoritéit vun der Populatioun gedroe ginn.

Et gëtt fir eis e puer Kriticken, muss ee soen. Dat Éischt ass den Eed an ech wëll och do reagéieren op dat, wat de Spriecher vun der CSV gesot huet. En huet gesot, den Eed gëtt reforméiert an deem Sënn, datt „fidélité au Grand-Duc“ net méi an der Eedesformel ass. Fir eis heescht dat, datt erëm e Stéck Identitéit vun eisem Land a Fro gestallt ass.

An da seet de Vertrieeder vun der CSV: „Et ass jo net schlëmm, de Grand-Duc steet jo an der Verfassung.“ Jo, d'Gesetzter stinn och an der Verfassung. Firwat mussen dann d'Gesetzter verreedegte ginn, mat där selwechter Logik? Mir kënnen dat ëmmer méi reduzéieren. Herno soe mer nach „je jure“ an de Rescht ass da sous-entendu.

Et ass scho wichteg an enger Monarchie, datt de Lien zum Monarch awer och betount gëtt! Mir wären do net déi eenzeg Monarchie, dat ass an der Belsch, dat ass op villen anere Plazen, dat huet en traditionellen Aspekt, et huet vill anerer. Mee et ass e bëssen esou wéi mat der Trennung vu Kierch a Staat. An dëser Verfassung sinn eng ganz Rei Plazen, wou dee Lien, deen existéiert an dee verschidde Kreesser hei am Land guer net arrangéiert, datt mer nach eng Monarchie hunn, méi labber gemaach gëtt. An dat ass jo eigentlech den Hannergedanken op ville Plazen an dëser Verfassung.

An déi selwecht Kategorie vu Kritikke gehéiert d'Ofschaffung vun der Méiglechkeet, datt de Groussherzog kann op seng Initiativ d'Chamber opléisen an domat bannent dräi Méint Nei-

walen erbäiféieren. Dëst Recht ass eng Reegel, déi et dem Staatschef erlaabt, an enger politesch komplizierter Situatioun dem Vollek d'Méiglechkeet ze ginn, fir en neit Parlament ze wälen an domat eventuell och eng aner Regierungsbildung ze erméiglechen, also formal e Recht vum Staatschef, mee de facto ass et awer eng demokratéisch Garantie fir d'Volk!

De Groussherzog kann dobäi net méi maache wéi duerch d'Opléisung vum Parlament de Pouvoir erëm un d'Volk zrëckzeginn. Dat ass legitim an et gëtt dat an där Form och an anere Länner, datt de Staatschef kann d'Parlament opléisen, wéi zum Beispill a Frankräich. Elo gëtt dat ageschränkt.

Da gëtt gesot, jo, et brauch een eng Motion de censure oder eng Motion de confiance, déi verworfen gëtt, oder awer, an dat ass jo dee Fall, ëm deen et och geet, wann d'Regierung demissionéiert: « En cas de démission du Gouvernement, le Grand-Duc, après avoir reçu l'assentiment de la Chambre des Députés exprimé à la majorité absolue des députés, fixe des élections anticipées ».

Konkreet heescht dat, datt eng demissionär Regierung nach ka laang weiderfonctionéieren, soulaang eng Majoritéit vun den Deputéierten net decidéiert, datt se op de Wee vun Neiwale kéint goen. Dat ass eppes, dat schwächt d'Demokratie éischter am Land, well et enger Majoritéit erlaabt, déi sech eeben net wëllt Neiwale stellen, esou virunzefonctionéieren mat engem „caretaker government“, wéi dat heescht, ouni mussen an d'Walen ze goen. Et ass also net esou harmlos, wéi dat hei duergestallt gëtt! Et ass schonn esou, datt d'demokratesch Méiglechkeeten duerch dës Verfassung ageschränkt ginn.

Här President, den Hauptproblem, dee mir mat dësem Text hunn, betrëfft den Artikel 68, deen de Referendum reforméiert

tuellen Artikel 52, mee d'Chamber kann an Zukunft iwwert d'Gesetz festleeën, wee bei wéi engem Referendum därer mat ofstëmmen.

Niewent deem berüümten Artikel 9bis, iwwert dee mer hei scho geschwat hunn, ass hei eng zweet Dier, déi eng Méiglechkeet a Richtung Ausländerwalrecht opmécht. Loosse mer eis näischt virmaachen, d'Politik hei am Land ass am Abléck esou, datt déi allermeeschte Parteien - ech géif soen, mat Ausnam vun der ADR - am Prinzip haut fir d'Ausländerwalrecht sinn.

An hiren Aen hunn 2015 80% vun de Lëtzebuerger falsch ofgestëmmt. D'Madamm Tanson, Minister vun dëser Regierung, sot nach viru Kuerzem op enger Table ronde beim CLAE: « La participation est un élément essentiel. Il y a une dissociation au Luxembourg par la non-possibilité pour la moitié de la population de participer aux élections nationales. Cela me travaille régulièrement, car cela amène un déficit démocratique. » E Minister vun der Regierung, deen eigentlech esou iwwert de Referendum 2015 schwätzt... A mir héieren där do Kommentaren ëmmer nees vun alle Parteien - ausser vun der ADR.

(Brouhaha)

Dofir ass déi Theorie, déi mir hunn, déi Angscht, déi mir hunn, absolut net onbegrennt, datt et nämlech iergendwéini eng Kéier erëm e Versuch gëtt, fir de Referendum 2015 ze änneren, d'Resultat, an op de Wee vum Ausländerwalrecht ze goen.

Déi éischt Reaktioun no 2015 war och symptomatesch. D'Nationalitéitengesetz gouf reforméiert, d'Sprochekrittäre goufen drastesch erofgesat an op Initiativ vun der CSV kann ee souguer Lëtzebuerger ginn no 20 Joer, wann een iwwerhaupt kee Lëtzeburgergesch kann.

Elo mam Artikel 68 gëtt et nach nei Méiglechkeeten. Et ass an ei-

à ce référendum qui les concernait directement. » Mat dësem Gesetz geet elo déi Méiglechkeet op an et muss ee wierklech fäerten, datt iergendwéini eng Kéier eng Regierungsmajoritéit dann och op dee Wee geet.

D'ADR huet vill gutt Grënn, fir géint dës véierten Deel vun der Reform ze stëmmen! Mir bedauern, datt net e puer punktuell Reformen un der Verfassung gemaach goufen, déi mir de Leit an engem politesche Konsens hätte kënne proposéieren. Elo hu mir weeder e Konsens nach e Referendum, mee mir kréien eng Verfassung, déi de Charakter vum Land ännert, a mir fäerten, datt se an deenen nächste Joren och nach vill Sträit bréngt.

Wat elo dee Charakter do vun dem Artikel 68 ugeet, also iwwert de Referendum, hu mer eis geduecht, dass et vläicht gutt ass, wa mer dem Parlament erlaben, hei e staarke Gest ze maachen, a mir wollten lech dowéinst eng Resolutioun proposéieren. An där Resolutioun wëlle mir, datt d'Chamber feierlech erklärt, datt un all Referendum, deen Auswirkungen op eis Verfassung huet, op d'Justiz, d'Diplomat, d'Verdeedegung, d'effentlech Sécherheet an all aner hoheitlech Funktioun, déi national Symboler, d'Souveränitéit vum Land a seng international Verpflichtungen, d'Lëtzebuerger Nationalitéit, d'Lëtzebuerger Sprooch a Kultur, d'Walgesetzer op kommunalem, nationalem an europäeschem Niveau an den effentlechen Dëngsch, nëmme Leit därerfen deelhuele, déi op de Lëscht fir d'Legislativwale ageschriwwen sinn, also déi d'Lëtzebuerger Nationalitéit hunn, iwwer 18 Joer an hir politesch Rechter.

Da wär dat hei duerch eng feierlech Erklärung vun der Chamber nach eng Kéier consacréiert, déi mer dann zesumme mat deem Leit hei vun deem véierten Deel géife stëmmen. An ech mengen, dat géif och all deene Parteien, déi gesot hunn, datt dat eigentlech hiert Versteesdemech ass

deene Leit zousteet, déi d'Lëtzebuerger Nationalitéit hunn, op d'mannst 18 Joer al sinn, hir zivil a politesch Rechter net verluer hunn an op de Wallëschen ageschriwwen sinn;

- den Ausgang vun engem Referendum, och vun engem konsultative Referendum, ee wäitreechenden Afloss op d'Zukunft an d'Identitéit vun enger Natioun kann hunn,

decidéiert dowéinst, datt

un all Referendum, deen Auswirkungen op

• d'Verfassung

• d'Justiz, d'Diplomat, d'Verdeedegung, d'effentlech Sécherheet an all aner hoheitlech Funktioun

• déi national Symboler

• d'Souveränitéit vum Land a seng international Verpflichtungen

• d'Lëtzebuerger Nationalitéit

• d'Lëtzebuerger Sprooch a Kultur

• d'Walgesetzer op kommunalem, nationalem an europäeschem Niveau

• den effentlechen Dëngsch

kann hunn, nëmme ageschriwwen Wieler op de Lëscht fir d'Legislativwale, mat Lëtzebuerger Nationalitéit an iwwer 18 Joer deelhuele därerfen.

(s.) Fernand Kartheiser.

Mir ginn also dovun aus, datt deen Text elo hei eestëmme gestëmmt gëtt an domadder d'Intentiounen, déi verbal Intentiounen, déi hei vun e puer Säite gemaach goufen, och duerch esou eng feierlech Deklaratioun géife confirméiert ginn.

E lescht Wuert zum Staatsrot: D'Madamm Beissel hat d'Affär Procola an Erënnerung geruff. Ech wëll och nach eng Kéier do-robber agoen. Mir sinn als ADR houfreg op déi Saach. Et war den Deputéierte Roby Mehlen, deen deemools d'Initiativ geholl hat, dat ugewannt huet. A mir soen eis, datt dat ouni den Engagement vum ADR-Deputéierte Mehlen net un d'Rulle komm wär, an datt mer haut eng Verwaltungsgerichtsbarkeit hunn, schreie mer eis dofir och zum Deel op eise Fädel.

Ech soen lech villmools Merci.

(Brouhaha)

Une voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Kartheiser. An den nächsten ageschriwwene Riedner ass déi honorabel Madamm Nathalie Oberweis. Madamm Oberweis, Dir hutt d'Wuert.

Mme Nathalie Oberweis (déi Lénk).- Merci, Här President. Fir d'éischt dem Rapporteur e grouse Merci fir säi Rapport. A jo, et ass dann de leschten Deel vun enger Verfassungsreform, déi ee beschtefalls als Facelifting ka bezeichnen.

No véier ofgehackten Debatten iwwer geschwënn ee Joer ass d'Verfassungsreform an der effentlecher Debatt komplett vum Radar verschwonnen. Just nach ganz interesséiert Bierger a Biergerinne kréien eppes dovun mat.

De leschten Deel, dee mam Pouvoir législatif, zentrale Froen iwwert d'Demokratie an och d'direkt Matbestëmmung, also u sech deen Deel, dee fir ganz vill Leit deen interessantsten a gräifbarsten ass, geet elo an

D'Madamm Nathalie Oberweis (déi Lénk)

ert. Fir unzefänke wëlle mir betounen, datt mir fir méi direkt Demokratie sinn, fir vill méi Referenden, an zwar fir Referenden, déi och verbindlech sinn. Mir wëllen, datt d'Wieler kënne méi direkt a selwer decidéieren a mir gesinn domat absolut kee Widdersproch mat der representativer Demokratie.

Besonnenesch wichteg ass awer elo dëst: D'Participatioun um Referendum ass an Zukunft net méi automatesch de walberechtete Bierger virbehalen, also deenen erwuessene Lëtzeburger, den Electeurs no dem ak-

sen Aen absolutt méiglech, well et just eng Fro vun der Zäit ass, datt e Referendum iwwert d'Ausländerwalrecht organiséiert gëtt, e consultative Referendum iwwert d'Ausländerwalrecht, awer een, wou d'Ausländer kënne mat doriwwer ofstëmmen.

De Conseil national des étrangers huet eis am Kader vun engem anere Gesetz den 12. November 2021 e Kommentar iwwert de Referendum geschriwwen: « Le Conseil national des étrangers regrette que les ressortissants étrangers n'aient pas eu la possibilité de participer

vun deenen Dispositiounen, méi Kredibilitéit ginn.

RÉSOLUTION 1

D'Chamber vun den Deputéierten

erënnert drun, datt

- si, wéi am Artikel 68 vun der zukünftiger Verfassung festgeschriwwen soll ginn, an Zukunft bei all Referendum bestëmmen därerf, wie mat ofstëmmen därerf;

- am Ablack d'Recht, un engem Referendum deelzehuelen, just

enger iwwerchargéierter leschter Chamberwoch ënner tëscht Steierpolitik, Impfflichtdebat, Subvention loyer an esou virun.

Här President, alles hänkt zesummen. All Gesetz beréiert fundamental Prinzippien, déi an der Verfassung stinn, well d'Verfassung d'Spillreegele fir dëst Zesummespill, dës Zesummenhäng opstellt. Dofir ass dee Saucissonnage vun der Verfassungsreform an der Debat do ronderëm och e Feeler, well een de Bléck op dat Ganzt verniwwelt a keng wierklech Upak gebuede gëtt, fir seriö iwwert dat groust Ganzt ze schwätzen.

Meng Hauptpunkten an der Ried wieren éischters: De Reformvorschlag, dee mir als déi Lénk als Bäitrag an d'Debatt eraginn hunn, weist ganz vill Differenzen zu dësem Text vun der Majoritéit op. An ee vun den allerwichtigsten an och am meeschten developpéierten Ënnerscheeder ass d'Stärkung vun der Demokratie iwwer éischters eng Verbredung - ëmmer méi Leit kréien demokratesch Matsproocherecht -, zweetens eng Verdéiwung - méi direkt Demokratie, déi sech nieft déi representativ Demokratie gesellt - souwéi

duerch méi eng direkt Matbestimmung vun de Wieler a Wierlerinnen. All liberal, representativ Demokratie brauch eng méi direkt Matbestimmung, iwwert déi sech verschidde Forderungen a Beweegungen artikuléieren kënnen, déi oft am reng representativen Kader wéi hei iwwersinn, iwwerhéiert oder carrement ignoréiert ginn.

Wann et déi Méiglechkeet net gëtt, riskéiert eng Demokratie, vulnerabel an ugräifbar ze ginn. Dofir hu mir eng wierklech Matbestimmung virgesinn an eise Verfassungstext, deem esou ausgeluecht ass, dass eng Initiativ vu Bierger kann hire Wee bis un d'Enn goen an engem Referendum ënnerluecht ginn.

Natierlech hu mir Garde-foue virgesinn, net alles ass recevable, mee de Wee an eiser Verfassungspropos fir méi Direktmatbestimmung iwwer Gesetzer ass gezechent a begobar.

D'Versioun vun der Majoritéit dergéint ass fir eis eng Alibi-bedelegung, bei där - aktuell zumindest, vu dass mer nach net wëssen, wéi et konkret soll ausgesinn, well d'Gesetz feelt nach - d'Majoritéit an der

Ech kommen zrëck op mäin drëtten Punkt, d'Stärkung vun der representativer Demokratie par rapport zu der Exekutiv. Mir wëlle ganz kloer, dat hu mer an eiser Verfassungspropos geschriwwen, de Cumul des mandats ofschafen. E Mandat an der Chamber ass e voll emfänglecht Mandat, wat Engagement, Zäit, Kompetenzen, Ressourcë verlaangt, déi een als Schaffen a Buergermeeschter eiser Meinung no net esou kann investéieren.

Dat ass och e politesche Problem eiser Meinung no, well et Interessenskonflikter tëschent zwee oder dräi Mandater ka ginn, déi eng Persoun a sech vereent. Dofir si mir géint de Cumul des mandats.

A mir sinn och fir ee Walbezierk. Och dat steet an eiser Verfassung an och dat, menge mir, wäert eis Demokratie stäerken, well all Stëmm sollt d'selwecht vill Wäert hunn an all Partei muss gläich vill Chancen hunn. A véier Walbezierker garantéieren dës Prinzippien eiser Meinung no net, opgrond vun deenen héije Scoren, déi an deene kleng Bezierker néideg sinn, fir iwwert de Beräich vun engem Sëtz ze

quëtékommissioun, also hir Basis, op där se soll schaffen, nach ëmmer duerch eng Resolutioun festgehale gëtt, déi jo awer iwwer eng Majoritéit gestëmmt soll ginn. Also, do stelle mir awer fest, dass dee Fortschritt am Endeffekt e weëneg a Fro gestallt ass, well een do awer dann nach ëmmer eng Majoritéit brauch.

An dann ass et esou, dass d'Lassbrieche vum Staatsrot aus dem Kapitel iwwert d'Regierung och e Schrëtt an déi richteg Richtung ass.

Als Konklusioun gesi mer vill kleng Ännerungen an dësem véierte Kapitel vun der Verfassungspropos, déi awer an der Zomm fir eis kee qualitative Sprong an d'Richtung vu méi Demokratie oder Stärkung vun der Chamber mat sech bréngen, déi à la hauteur wier vun den Erausforderungen, an deene mer sinn. Hei gouf an eisen Ae relativ weëneg Courage opgewisen.

Deem géigeniwwer steet op jiddem Fall, menge mir, eis Propos. Mir hunn de Courage fir eng fundamental Demokratisierung an déi dräi uewe genannte Richtungen un den Dag geluecht a mir loosse eis dobäi net an de Wand schloe vun engem Referendum, dee jo, wéi mer wëssen, net gutt ausgaange war.

Mir sti fir eis Wäerter, an eis Verfassung kuckt an d'Zukunft. Et ass an eisen Aen nëmme duerch eng Stärkung vun de Kontrollinstanzen, wéi mer d'Chamber, an duerch d'Inklusioun vun alle Residenten an Awunner, wéi mer eis Gesellschaft wierklech méi resilient an och nohalte gestalte wäerten.

Ech soen lech Merci fir d'No-lauchteren.

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools, Madamm Oberweis. An de leschten ageschriwwene Riedner ass den honorabelen Här Sven Clement. Här Clement, Dir hutt d'Wuert.

M. Sven Clement (Piraten). - Merci, Här President. Léif Kolleeginnen a Kolleegen, haut ass et dann endlech esou wäit! No laange Joren - si ass scho bal groussjäreg, si ass groussjäreg! -, während deenen un der Verfassungsreform geschafft gouf, ginn haut dann déi final Ännerungen vum véierten an domat leschte Kapitel vun dësem Reformprozess gestëmmt. Wéi bekannt ass, hu mir Piraten eis Memberen an enger Urwal Positioun bezéie gelooss zu där neier Verfassung. An eng Majoritéit vun de Memberen huet sech fir déi nei Verfassung ausgeschwat. Wéi och mir hei an der Chamber konnten eis Membere véier Stëmmen ofginn a soumat all Kapitel eenzel bewäerten.

All d'Kapitele kruten eng majoritär Zoustëmmung, mee bei dësem spezifischen Deel waren dat 84,5 % vun de Memberen, déi derfir waren. Dat war dat Kapitel, wat also och am onkontroverste war. An ech mengen, dat huet een och haut aus de Rieden heibanne kloer eraushéieren.

Mir Piraten hätten eis zwar bekanntermooes gewënscht, dass d'Regierungsparteien an d'CSV hiert Wuert gehalen hätten an déi nei Verfassung der Bevölkerung an engem Referendum zum Vott virgeluecht hätten. Mee dozou ass et jo leider net komm.

Iwwert de Wee vun der Urwal konnte mer zumindest dann awer eis Memberen nach eng Keier froen, well dat wichtegt Thema vun der Biergerbedeelegung läit eis um Häerz. Dat virleend Kapitel ass e ganz wichtegt Thema, e ganz wich-

tegt Kapitel, well et d'politesch Rechter vun de Biergerinnen a Bierger, awer och vun hire Repräsentanten an der Chamber stärke wäert.

An déi héich Zoustëmmung zu dësem Text vun iwwer 84 % vun eise Membere weist och, dass dat hinne beim Vott bewosst war. Keen aner Kapitel krut esou eng grouss Zoustëmmung an ech mengen, och keen aner Kapitel gouf heibannen esou positiv bewäert.

Besonnenes interessant fir vill politesch interesséiert Biergerinnen a Bierger ass un dëser Reform zum Beispill d'Äfierung vum Initiativrecht. Sou wéi dat um europäeschen Niveau scho méi laang méiglech ass, wäerte sech och zu Lëtzebuerg d'Biergerinnen an d'Bierger an Zukunft kënnen zesummendoen, fir eng Gesetzespropos op den Instanzewege ze bréngen.

Dat ass e wichtige Schrëtt, fir esou d'politesch Partizipatioun ze stäerken, an doriwwer freeën ech mech ganz ausdrécklech. Dat ass eng Forderung, déi mer domadder d'nächst Joer net méi musse an de Walprogramm eriwueretten.

Gläichzäiteg muss een awer och soen, dass d'Proposéiere vun engem Gesetz nach laang net dozou féiert, dass d'Majoritéit dës Iddien da jo och opgräife wäert. Dat wësse mir als Oppositionspartei nëmme allze gutt. An haut wäerte mer nach eng Keier d'Geleeënheet hunn, méi am Detail dorobber anzegoen.

Wa mer den Outil vun der Biergerinitiativ also wierklech notze wëllen, fir d'Biergerinnen an d'Bierger an Zukunft méi staark an den demokratesche Prozess anzebannen, dann dierf et net sinn, dass d'Regierungsparteie weider just stuer déi Proposen aus der Bevëlkerung stëmmen, déi souwisoou schonn an hirem Koalitionsaccord stinn, an déi aner an en Tirang paken an do verstëbse loosse. Dat huet mat Matbestimmung näischt ze dinn! Da kënnen d'Leit sech hiert Engagement och spueren an einfach waarden, dass emgesat gëtt, wat och ëmmer d'Majoritéit dann dee Moment fir richtig hält.

En änlechen Émgang gesi mer jo aktuell och mat de Petitiounen. Erfolgräich Petitiounäre kréie gratuléiert, et gëtt een Debat a souguer wann d'Chamber sech eens ass, dass d'Petitiounäre Recht hunn an hei misst eppes geschéien, verschwennt den Dossier duerno laang Zäit oder et ginn eeben déi Punkten erausgezunn, déi d'Majoritéit souwisoou schonns laang virhat ze änneren, an déi aner gi fale gelooss.

Bei Motiounen ass et d'nämmlecht. D'Chamber stëmmt deelweis eestëmmeg Motiounen an d'Ëmsetzung, do héiert een da laang näischt méi dovunner!

De reellen Afloss vun de Biergerinnen a Bierger op de politesche Prozess ass dann eigentlech null. Mee d'Regierung an d'Majoritéitsparteie kënnen jo dann awer drop verweisen, dass si hei op d'Bierger gelauscht hätt, well et weess jo keen, dass si hir Iddien och emgesat hätten, ouni dass d'Biergerinnen an d'Bierger se gefuerdert hätten. Esou eppes nennt sech Schäinpartizipatioun. An och, wann ee kuerzfristeg d'Leit domadder täusche kann, erkenne se laangfristeg ganz däitlech, wéi weëneg Pouvoir hinnen hei eigentlech dach awer zoukënn.

Wann den neien Outil vun der Biergerinitiativ, deem eis d'Verfassung an Zukunft soll ginn, also wierklech zu méi polite-

Den Här Sven Clement (Piraten)

drëttens och d'Stärkung vun der representativer Demokratie. An ech ginn och elo dorobber méi am Detail an.

Éischters d'Verbredung vun der demokratescher Matbestimmung: Mir sinn an eiser Verfassungspropos fir en Awunnerwalrecht no enger Residenzdauer vu fënnef Joer. Dës Leit kënnen sech dann op de Wierlerleschten androen, mussen et awer net. Soubal se agedroe sinn, hu se och Wielflicht. Déi-jéineg, op déi sech d'Gesetzer applizéieren, sollen eiser Meinung no och d'Méiglechkeet hunn, fir iwwert dës Gesetzer matbestimmen.

D'Awunnerwalrecht ass e Prerequis, fir dës Prinzip ze erfëllen, awer net deen eenzeg. Dofir wëlle mir Jonken eng méi staark politesch Stëmm gi mat dem Walrecht ab 16 Joer. Mir respektéieren d'Resultater vum Referendum, mee mir bleiwe bei eiser Positioun, déi mir deemools wéi haut mat Iwwerzeugung vertrieben, a falen net aus elektoralistesche Grënn ëm.

D'Majoritéitspropos, do gesi mer eng Stagnatioun, hei geet näischt weider bei den Nationalwalen, mee eng Ouverture, ganz kloer, déi mer herno och wäerte stëmmen beim Walrecht fir Lokalwalen, an déi begrësse mir ganz kloer.

Zweetens: Mir wëllen eng Verdéiwung vun der Demokratie

Chamber einfach ka soen: „Nee, dat wëlle mir net.“ An dann ass d'Initiativ begrüewen.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP). - D'Proposition de loi, déi läit do. Hutt Der se nach net gesinn?

Mme Nathalie Oberweis (déi Lénk). - Nee, ech hat se nach net gesinn. Et deet mer leed, ech konnt se nach net kucken.

(Interruption par M. Mars Di Bartolomeo)

Ok, an der Rei. Ech hat awer nach keng Méiglechkeet, se ze kucken. Dann huelen ech zrëck, dass d'Gesetz nach net do ass. Mee op jiddem Fall ass d'Gesetz nach net ausgeschafft, et ass nach net fäerdeg, esouwäit ech weess.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP). - Dach, kloer ass et ausgeschafft.

(Interruption)

Mme Nathalie Oberweis (déi Lénk). - Ben, et ass awer nach net um Schluss vu sengem Prozess ukomm. Jo, et ass an der Rei. Ech äntwere gären op ... Mee mäi Punkt hei ass ganz kloer, dass mir ..., an dat wësst Der och, ech si scho laang drop agaangen, eise Prinzip vun der direkter Matbestimmung ass an dräi Etappen, wou zum Schluss kann e Referendum gemaach ginn. An dat ass an Ärer Propos net virgesinn, souwäit ech weess.

kommen. Vill Prozenter falen hei ewech a wandere bei déi grouss Parteien. Also déi kleng Partei sinn eiser Meinung no do benodelegt.

Dann zum Staatsrot. Mir gesinn, dass de Staatsrot jo ..., haut nach net, mee mir an eiser Verfassungspropos hätte gär, dass de Staatsrot Deel vun der Legislativ wier, well e jo Gesetzer aviséiert, déi alleguer vun der Chamber gestëmmt ginn an net vun der Regierung.

Méi wichteg awer ass eiser Meinung no nach d'Nominatioun vun de Membere vum Staatsrot, déi mir méi demokratesch wëlle gestalten, andeem nieft de Parteien och zivillgesellschaftlech Organisatiounen Kandidaten solle kënnen proposéieren.

An der Propos da vun der Majoritéit gëtt d'Parlament zwar opgewäert, dat ass och gesot ginn, mee nëmme punktuell an net esou strukturell wéi an eiser Propos, sief et, wéi scho gesot gouf hei, duerch d'Motions de confiance an och de méfiance an de censure, déi kloer festgehale ginn, déi mir och begrëssen als Instrumenter vun enger parlamentarescher Aarbecht, geneesou wéi och d'Commission d'enquête, déi elo vun 20 Deputéierte wäert kënnen gefuerdert ginn an net méi just mat enger Majoritéit, wéi dat am Moment de Fall ass.

Par contre ass et esou, dass d'Missioun à la base vun där En-

scher Participatioun soll féieren, da muss sech och um Niveau vun der Responsivitéit vun der Majoritéit eppes doen. An dat soll natierlech net heeschen, datt all Propos vun de Bierger einfach blann soll gestëmmt ginn! D'Chamber ass ëmmer nach den demokratesche Representant, bei deem um Enn d'Entscheidungsgewalt läit. An de Seuil u Stëmme, deen erreecht muss ginn, fir als Biergerin oder Bierger eng Gesetzespropos ze maachen, ass jo net vergläichbar mam Seuil vun engem bindende Referendum. Mee et gëtt jo wuel e Mëttelwee tëschent Schäinparticipatioun an direkter Demokratie! An dee besteet ganz einfach doran, datt d'Mandatsträger oppe sinn. An dat misst jo eigentlech ganz einfach sinn.

Mee tëschent Fraktiouns- a Koalitiounszwang oder Versteesdemech, oder wéi een et anescht wëllt ausdrécken, soe mer, Zesummenhalt, bleift an der Realitéit awer oft net méi vill Plaz fir nei Gedanken. An dat ass ganz bedauerlech. Mee dat muss jo net esou bleiwen!

Ech hu mech dofir entscheet, optimistesich op dësen Text ze kucken an deen neien Outil vun der Biergerinitiativ als Chance ze gesinn, an Zukunft méi eng oppe Chamber ze erliewen. Ob dat dann och esou antreffe wäert, wäerte mer gesinn.

Zousätzlech zum Initiativrecht fir d'Biergerinnen an d'Bierger gëtt mat dëser Verfassungsreform och eng nei Dispositioun geschaaft, déi et an Zukunft der Chamber erméigleche soll, per Gesetz ze reegelen, wéi eng Persounkreesser bei enger spezifischer Referendumsfro solle mat ofstëmme kënnen.

A mir Piraten fannen, datt dat eng ganz positiv Ännerung ass. Anescht wéi e puer aner Leit heibanne si mir net der Meinung, datt esou eng Dispositioun eng Gefor ass fir d'Walrecht vun de Lëtzebuerger Biergerinnen a Bierger. Dësen Text seet nämlech weeder, datt an Zukunft all Referendumsfro muss un déi ganz Populatioun gestallt ginn, nach, datt déi Referende bindend solle sinn. D'Verfassung leet d'Recht, doriwier ze entscheeden, just bei d'Chamber a gëtt selwer keng Virgabe méi.

D'Chamber ka ganz gutt och an Zukunft an all Referendums-gesetz schreiwen, datt just Awunner mat Lëtzebuerger Nationalitéit dierfen un der Wal deelhuele, wann dat de Wëlle vun der Majoritéit heibannen ass. Mee si kann - an ech betounen: „kann“, net „muss“! - bei gewësse Froen och entscheeden, de Persounkrees méi wäit opzemaachen an och auslännesch Awunner matwieleen ze loosene oder méi jonk Awunnerinnen an Awunner matwieleen ze loosene. An dat ka jo bei verschiddenen Theemen duerchaus interessant sinn.

Denke mer nëmmen u Froen, déi d'Gemengepolitik betreffen. Mir wäerten haut nach e Gesetzesprojet stëmme, deen et den auslännesche Matbiergerinnen a Matbierger wäert vereinfachen, un de Gemengewalen deelzuehuelen. Do mécht et dach nëmmen Sënn, dann des Bierger och bei de Referenden iwwert d'Gemengefro „matschwätzen“ ze loosene.

Mir gesinn an dëser Verfassungs-ännerung also definitiv keng Gefor, mee eng Stärkung vun der Chamber, déi et den Deputéierten erlaabt, de Persounkrees vun de Wielerinnen a Wieler fir d'Referenden esou festzeleeën, datt en och bei d'Fro passt.

Här President, léif Kolleeginnen a Kolleegen, ech hunn net genuch

Riedezäit, fir op all d'Ännerungen an dësem Verfassungskapitel am Detail anzugeen, mee ee wichtige Punkt wëll ech dann awer nach virum Schluss thematiséieren an dat ass dee vun der Enquêtékommisioun.

Mat der neier Verfassung wäert et der Chamber méiglech sinn, eng Enquêtékommisioun anzeberufen, wann een Drëttel vun den Deputéierten dat fir néideg hält. An dat ass eng wierklich wichteg Stärkung vun der par-

et ass mir egal. Mir hu missen op d'Gericht goen. Glécklecherweis steet elo eppes an der Verfassung iwwer esou Saachen!

An natierlech ass och d'Chamber an der Verantwortung. An, léif Kolleeginnen a Kolleegen, wa mer eis eescht huelen, da kucke mer, datt mer fir den Hierscht bei der éischter Sëtzung eng Propos fir de Règlement virleien hunn, datt mer endlech deen Informatiounszougang gereegelt kréien, well den Arrêt ass vum

Kommissioun waren, mee awer och, esou wéi ech gesot hunn, dem Paul-Henri Meyers an dem Alex Bodry, well ech weess awer, wéi laang si och un dësen Texter scho matgedoktert hunn. An, sauf erreur de ma part, ass et déi drëtt Legislativperiod, iwwert déi mer un dëser Reform och schaffen.

Dir wësst jo, an ech krut dat jo och erkläert dës le départ, d'Regierung soll sech wa méiglech eraushalen. Ech si frou, dass Der

alles ënnert den Teppech ge-kiert gi wier. Dat ass falsch!

Och d'Regierung virdrun, mat der CSV-LSAP-Regierung oder virdu mat der DP, déi Regierunge waren awer Regierungen, wou, wa Problemer waren, och zesummen Enquêtékommisiounen gemaach gi sinn, wou och Konklusiounen doraus gezu gi sinn. An ech mengen, et ass dat, wat wichteg ass. Et soll een elo net d'Gefill ginn, wéi wann elo op eng Kéier alles

De Premierminister, den Här Xavier Bettel

lamentarescher Kontrollfönc-tioun, déi een nëmme begrëisse kann.

Ech deelen do d'Ängschen also och net, datt des nei Regelung elo dozou féiere kéint, datt duerch ze vill Enquêtes d'Politik kéint ausgebremst ginn. An ech ënnerstëtzen och net den Opruff, datt d'Oppositioun dach wannechgelift spuersam mat dësem Outil sollt ëmgoen, esou wéi wann d'Responsabilitéit hei bei hir léich!

Wa jo wuel ee responsabel derfir ass, datt keng Enquêtékommisiounen gebraucht ginn, dann ass et d'Regierung! Wa si net ze vill Enquêté wëllt, da soll se esou schaffen, datt et keng Enquêté brauch! An dat heescht dann: keng geheim Kontrakter méi, keng Inaktivitéit a Krisenzäiten, kee Favoritismus, keng Plagiater a virun allem en transparent Zesummeschaffe mat der Chamber, wann et ëm d'Deele vun Informatiounen geet.

An hei gesäit den neien Text jo och eng Stärkung vum Informatiounsrecht vun den Deputéierte vir. Ech mengen, datt dëst Recht och dozou bäidroen wäert, datt Enquêtékommisiounen limitéiert wäerte sinn, wann d'Informatiounsrecht an der Praxis dann och applizéiert gëtt an net erëm sëlleg Ausriede fonnt ginn, wéi grad den Här Turmes et elo erëm gemaach huet bei enger legitimer Fro, fir e Kontrakt ze gesinn, deen, mengen ech, net esou geheim ass, wéi d'Regierung hei erëm spillt.

An ech maachen do nach eng Kéier den Appell un d'Regierung, Flexibilitéit ze weisen. Mir kënnen Huis clos maachen, mir kënnen op Ministère kommen,

Januar d'lescht Joer a mir sinn nach ëmmer net weiderkomm! Also dat fänkt esou lues un, lächerlech ze ginn!

An domadder mengen ech, wann deen Accès zu den Dokumenter fonctionéiert, da brauch et manner Enquêtékommisiounen, well da kënnen d'Deputéiert iwwer aner Outilen schonn hir Kontrollföncioun ausüben.

Léif Kolleeginnen a Kolleegen, genee wéi eis Memberen ënnerstëtzen och mir Piraten hei an der Chamber also d'Ännerungen aus dem virleien Verfassungskapitel. An domadder ginn ech eisen Accord zu dësem Text.

Ech soen lech Merci.

M. Marc Goergen (Piraten). - Ganz gutt!

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools, Här Clement.

D'Regierung huet d'Wuert, den Här Premier- a Staatsminister Xavier Bettel.

PRISE DE POSITION DU GOUVERNEMENT

M. Xavier Bettel, Premier Ministre, Ministre d'État. - Här President, erlaabt mer hei fir d'éischt, dass ech dem Här Margue Merci soen, awer och Leit, déi net heibanne sinn. Dat mécht een normalerweis net oft, mee ech wëll dem Här Bodry Merci soen. Ech wëll dem Här Paul-Henri Meyers Merci soen. Ech wëll och deene Leit Merci soen, déi dru geschafft hunn. Ech mengen, dem Mars Di Bartolomeo an dem Simone Beissel an dem Léon Gloden, déi jo schriffteend och an där

mech toleréiert an Ären Debatte heibannen iwwert d'Verfassung, well et concernéiert mech jo awer och e bëssen indirekt an e puer Punkten.

Deen éischte Punkt ass, dass et wichteg ass - ech war jo och Parlamentarier -, dass och d'Leit vu bause gesinn, dass dat, wat se maachen, dass dat, wou se sech och bedeelege kënnen, seriö geholl gëtt, an awer och wëssen, dass, wann ee Responsabilitéit kritt, een och responsabel muss handeln.

Elo just huet den Här Clement zum Beispill gesot, dass en Enquêtékommisiounen op verschiddene Punkte wëllt asetzen, wou e mech perséinlech zum Beispill zitéiert huet.

M. Sven Clement (Piraten). - Ech hunn net gesot, ech wëllt se asetzen.

M. Xavier Bettel, Premier Ministre, Ministre d'État. - Jo, Dir hutt awer Saachen zitéiert. Ech wëll lech just soen, wann eng Enquêtékommisioun just duerno Parteipolitik ass, dann hutt Der net verstanen, wat eng Enquêtékommisioun soll sinn.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Xavier Bettel, Premier Ministre, Ministre d'État. - Eng Enquêtékommisioun sollt sinn, wann Dysfonctionnement um Niveau vum Staat sinn. An Dir hutt hautdesdaags jo schonn eng Rëtsch Méiglechkeeten an et si schonn Enquêtékommisiounen hei an dësem Land gewiescht. Et soll een net d'Gefill ginn, wéi wann elo en neit Kapitel géif opgemaach ginn, wou elo op eng Kéier esou frësch Loft géif kommen, wou virdrun

géif esou geännert ginn, well am Fong, eng Rëtsch vun deene Kompetenzen, déi haut do sinn, ware schonn d'un usage, wann ech mer dat erlabe kann ze soen, awer am Parlament, dass d'Parlament och déi Haaptföncioun huet, eeben och eng Regierung ze kontrolléieren.

Hei gi Saachen am Fong schwaarz op wäiss geschriwwen, déi awer scho virdrun och en Usage waren. Et soll een elo net maachen, wéi wann elo Gott sei Dank hei endlech d'Chamber kéint d'Regierung kontrolléieren! Dir wësst, dass mer virun lech kommen, dass mer virun lech geruff ginn, dass mer och Froe beäntweren, dass mer dat maachen, wat mer kënnen maachen, esou mat deene Moyenen, déi mer och hunn, dass mer hei zu Lëtzebuerg och ...

An ech soen eise Beamten och Merci, well d'Question-parlementairen, je crois qu'on va battre tous les records vun de Question-parlementairen, a wierklich och eise Beamten! An och, ech hunn hei eis Vize-premierministresch, d'Madamm Lenert. Ech kann lech soen, an där Covidzäit, déi mer elo hanert eis haten, wou d'Beamten un Texter vu moies bis owes geschafft hunn, och e grouse Merci un hir Beamten, déi niewelaanscht nach mat Question-parlementaire bombardéiert gi sinn.

Dowéinst ass et fir mech wichteg, dass mer d'Leit hei net enttäuschen, dass mer wëssen, dass, wa mer Responsabilitéit hunn - an ech soen et selwer als Chef vum Exécutif, mam Grand-Duc selbstverständlech un der Spëtzt, mee vun der Regierung, deen Deel vum Exécutif -, et fir

eis wichtig ass, dass d'Mechanismen an enger Demokratie och fonctionéieren.

Mir solle frou sinn, dass déi Mechanismen och fonctionéieren an dass eng Regierung ..., och wann déi meescht Membere vun enger Regierung - déi meescht, ech soen net „alleguerten“, well si sinn et net alleguerten - hei gewielt gi sinn. Dat heescht, dass ganz oft hei zu Lëtzebuerg d'Tendenz ass, dass den Executif am Fong eng Emanation ass vun engem Resultat vu Legislativwalen. Dat muss ee jo och gesinn, an net nëmmen hei. Dir gesitt och a Frankräich zum Beispill, dass eng Rëtsch vu Ministeren, déi net méi erëmgewielt gi sinn, elo an de Chamberswalen net méi derbäi waren, een also eng strikt Séparation des pouvoirs an deem Land huet. An ech sinn och frou, dass déi weiderfonctionéiere kann!

Dat heescht, d'Enquêtékommisssioun ass wichtig, d'Vertrauensfro ass wichtig, well ech ka mech erënneren, Här President - an ech mengen, den Här Gloden huet et ganz gutt definéiert -, wéi mer hei souzen a wou den Här Juncker eis gesot huet: „Bon, et ass elo fäerdeg.“ Do souze mer alleguerten hei: „Wéi geet et weider?“

Mir stoungen alleguerten hei mam Fanger am Mond, well mer net wossten, wéi et géif weidergoen. Kann e Premier am Fong soen: „Ech léisen d'Chamber op“? De Grand-Duc mécht dat normalerweis, fir eng Chamber opzeléisen. Ass et eng Chamber, déi ...? Also mir souzen an enger Situatioun, wou keen ..., a souguer d'Vefassungsspezialisten hei souzen duerno ..., a wou mir d'Gefill hatten, mir géifen iwwert de Sex vun den Engele schwätzen, well keen am Fong wosst, wat déi richteg Äntwert sollt sinn, an am Fong huet jiddwereen dat interpretéiert de sa manière.

Dowéinst sinn ech och frou, wann déi Reegelen, déi wichtig si fir de Fonctionnement vun engem Staat, och schwaarz op wäiss an enger Verfassung stinn. Ech mengen, hei ass eng wichtig Etapp, an ech sinn iwwerzeegt, dass d'Bierger och wëssen, wat mer hei maachen, an och net op verschidde Geschichten erafalen, déi vun deem engen oder deem aneren erzielt ginn, dass een hei geif probéieren, Saachen ze tournicotéieren a Saachen duerch eng Verfassungsreform eranze kréien.

A just, fir déi ze rassurieren: Ech hunn a mengem Liewen, Här President, ee Referendum organiséiert, een, ...

M. Fernand Kartheiser (ADR).- An alles verluer.

M. Xavier Bettel, Premier Ministre, Ministre d'État.- ... een organiséiert! Virum Referendum waren Der vill do, nom Referendum stoung ech och e bëssen eleng do. Mee et ass egal. Wann ee fir un der Spëtzt ass vun enger Regierung, dann ass dat och esou.

Ech wëll lech awer just soen, dass d'Resultater kloer waren. An et soll keen hei mengen, dass dës Regierung, dës Majoritéit, géif probéieren, en Ausländerwalrecht, mat 80:20, elo nees duerch d'Hannerdier, duerch iergendeng aner Manéier wëllen eranze kréien. De Message vum Bierger war kloer ...

Plusieurs voix.- Très bien

M. Xavier Bettel, Premier Ministre, Ministre d'État.- ... an de Wëlle vum Bierger och - wat net dat ass, wat mer verteidegt hunn -, an dee wäert dës Regierung och respektéieren. Dat

kann ech lech och garantéieren!

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmools dem Här Premier- a Staatsminister. Den Här Kartheiser freet d'Wuert.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Jo, Här President, ech soen ech villmools Merci. Ech wollt awer reagéieren. Ech mengen, normalerweis intervenéiert d'Regierung hei net an där Diskussioun, déi mer elo hunn. Den Här Staatsminister huet awer intervenéiert. En huet e puer Saache gesot.

Ech wëll awer just dem Här Staatsminister soen, dass et fir mech an der Perspektiv vun engem Deputéierten net méiglech ass, fir ze soen, dass e Ministère niewent senger Aarbecht nach bombardéiert gëtt mat Questions parlementaires. Ech mengen, mir sinn hei, fir d'Regierung ze kontrolléieren. An ech wëll net, dass e Minister sech doriwwer beklot, dass e Questions parlementaires gestallt kritt. E soll wannechgelift dorobber äntweren an dat da maachen!

Dat Zweet, dat Zweet ass, wat ech dozou wëll soen ...

(Brouhaha et coups de cloche de la présidence)

Dat Zweet ass, wat ech dozou wëll soen, den Här Staatsminister ...

(Brouhaha)

M. Fernand Etgen, Président.- Wannechgelift!

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Den Här Staatsminister huet absolutt Recht fir ze soen, dass och elo scho Question-parlementaire beäntwert ginn, mee si ginn dacks evasiv beäntwert. An ech wär frou, wann dann elo déi nei Verfassung eng Kéier sollt an d'Realitéit kommen, wouvunner mer ausginn, wann do vläicht en Effort gemaach géif, fir de Respekt virum Parlament awer esou wäit ze dreiwien, dass ee prezis Äntwerte kritt, komplett Äntwerten. Dat wär e Progrès!

A wat d'Enquêtékommisssioun ugeet, Här Staatsminister, mengen ech, dass d'Parlament sech net muss vun der Regierung beléiere loossen, wéi mir mat deem Instrument an Zukunft ëmginn.

Ech soen lech Merci.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Kartheiser. Dann nach Parole après ministre fir den Här Clement.

M. Sven Clement (Piraten).- Jo, Fait personnel. Also éischstens emol hunn ech bei den Enquêtékommisssiounen gesot, wann d'Regierung ... Ech zitieren nach eng Kéier wuertwärtlech aus menger Ried: „Wa se net ze vill Enquêté wëllt, da soll se esou schaffen, dass et keng Enquêté brauch.“ Do hunn ech eng Rëtsch Saachen opgezielt, déi a mengen Aen net perfekt Regierungshandele waren, respektiv d'Leit, déi an der Regierung sinn, vläicht ugegraff hunn. Domadder kann ech liewen.

Ech hunn awer net gesot, dass fir alles dovun eng Enquêtékommisssioun néideg wär. Bei Inaktivitéit a Krisenzäiten zum Beispill kann ee keng Enquêtékommisssioun maachen, well wann näischt geschaff gëtt, kann een och näischt kontrolléieren. Esou einfach ass et.

Wat ech awer mengen ech, domadder konkret soe wëll, ass: Dës Majoritéit, an do ginn ech dem Premier net Recht ... De Premier huet gesot, d'Enquê-

tékommisssioun als Outil géif fonctionéieren. Ech verweisen drop, dass déi lescht Enquêtékommisssioun doduerjer war, dass hien op säi Poste komm ass, nämlech 2013, an dass zënterhier keng Enquêtékommisssioun méi do war.

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Sven Clement (Piraten).- An dat, obwuel mer e Satellitt hunn, wou d'Cour des comptes der Opposition an alle Punkte Recht ginn huet, wou souguer d'Cour des comptes als neutraalt Organ gesot huet, dass hei d'Chamber belu gouf. Keng Enquêtékommisssioun vun der Majoritéit! D'SuperDrecks-Këscht, eng Affär, mat där sech elo d'Gericht muss erëmpleen: keng Enquêtékommisssioun. Dat ass nach kee Mount hier. D'Gaardenhaischenaffär, eng Affär, mat där sech d'Chamber an d'Gericht mussen erëmpleen, d'Chamber, d'Majoritéit heibannen: keng Enquêtékommisssioun.

Une voix.- Valorlux.

M. Sven Clement (Piraten).- Altersheemer a Valorlux et j'en passe.

(Brouhaha)

Also, wann hei d'Majoritéit behaupt, den Outil vun der Enquêtékommisssioun géif fonctionéieren, da muss ech do awer eng aner Konklusioun zéien. A wann ech héieren, dass den Informationszougang vun den Deputéierten esou gutt géif fonctionéieren, da soll de Premier mer erklären, firwat den Här Turmes refuséiert, der Chamber de Kontrakt mat de Pétrologiganten ze weisen.

Une voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmools, Här Clement. Ech ginn d'Wuert un de Premierminister. Oder wëllt de Premierminister net dorobber reagéieren? Dat ass net de Fall.

Da komme mer elo zum éischte Vote constitutionnel iwwert d'Proposition 7777. Den Text steet am Document parlementaire 7777⁸. Et ass eng Majoritéit vun zwee Drëttel erfuerdert an de Vote par procuration ass net erlaabt.

PREMIER VOTE CONSTITUTIONNEL SUR LA PROPOSITION DE RÉVISION DE LA CONSTITUTION 7777

D'Ofstëmme fänkt un. De Vott ass ofgeschloss.

An dës Proposition ass mat 47 Jo-Stëmme bei 4 Nee-Stëmmen an 2 Abstentionen ugeholl ginn.

Ont voté oui : Mme Diane Adehm, MM. Emile Eicher, Félix Eischen, Paul Galle, Léon Gloden, Jean-Marie Halsdorf, Mme Martine Hansen, MM. Max Hengel, Aly Kaes, Marc Lies, Georges Mischo, Mme Octavie Modert, MM. Laurent Mosar, Gilles Roth, Jean-Paul Schaaf, Marc Spautz, Serge Wilmes et Claude Wiseler ;

MM. Guy Arendt, André Bauler, Gilles Baum, Mme Simone Beisel, MM. Fernand Etgen, Gusti Graas, Max Hahn, Mme Carole Hartmann, MM. Pim Knaff, Claude Lamberty et Mme Lydie Polfer ;

Mme Simone Asselborn-Bintz, M. Dan Biancalana, Mmes Tess Burton, Francine Closener, MM. Yves Cruchten, Mars Di Bartolomeo, Mme Cécile Hemmen, MM. Dan Kersch et Carlo Weber ;

Mme Semiray Ahmedova, M. François Benoy, Mmes Djuna Bernard, Stéphanie Empain, M. Marc Hansen, Mme Josée

Lorsché et M. Charles Margue ;

MM. Sven Clement et Marc Goergen.

Ont voté non : MM. Jeff Engelen, Fernand Kartheiser, Fred Keup et Roy Reding.

Se sont abstenues : Mmes Myriam Cecchetti et Nathalie Oberweis.

RÉSOLUTION 1

Da géif ech d'Wuert gi fir d'Resolutioun vum Här Fernand Kartheiser. Wie wëllt nach d'Wuert zu dëser Resolutioun ergräifen? Den Här Mars Di Bartolomeo.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Merci, merci, Här President. Just e puer Wuert zu der Resolutioun. Ech mengen, eng Verfassung ass do, fir d'Leit, déi hei wunnen, déi hei schaffen, Lëtzeburger an Netlëtzeburger, beieneenzebréngen a beieneenzehalen.

Une voix.- Très bien!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Dat ass emol en éischte Constat an net geduecht, fir déi eng géint déi aner an d'Woschuel ze leeën.

Zweetens gesinn ech de Sënn vun enger Resolutioun net an, wou mer eis opfuerderen, eppes net ze maachen, wat mer souwisou net wëlles hunn ze maachen. A mir gesi jo ganz kloer aus deenen Texten, aus deenen Ausféierungen eraus, déi hei gemaach gi sinn, dass dat, wat hei an der Resolutioun drasteet, sécher net op der Dagesuerdnung steet.

Da schwätze mer iwwer e consultative Referendum. Et muss een dat esou gesinn, wéi dat ass.

An da leschtens: Fir déi doten, bon, ech soen net, Ennerstellungen, mee déi doten Eventualitéiten iwwerhaupt kënnen ze envisagéieren, brauch een eng Verfassungsännerung a fir déi Verfassungsännerung brauch een eng Zweedréttelmajoritéit.

An hei huet jiddweree sech ganz kloer bekannt, och no deem Referendum vun 2015, soudass ech déi heite Resolutioun, wann ech ganz fein sinn, als superfatare géif qualifizéieren. Wann ech manner fein wär, da géif ech soen: Et ass hei versicht ginn, nei Grief auszegruewen, wat eng Verfassung net dierf maachen.

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Di Bartolomeo. An da ginn ech d'Wuert un den honorabelen Här Léon Gloden.

M. Léon Gloden (CSV).- Merci, Här President. Ech hunn et op der Tribün gesot an d'CSV huet et ëmmer kloer repetéiert: Mir sinn net fir en Ausländerwalrecht bei de Chamberswalen. An duerfir ass et fir eis och kloer, dass an engem consultative Referendum - do misst jo e Gesetz gestëmmt ginn, dass d'Modalitéite festleet - d'Ausländer net kënnen mat consultéiert ginn.

Op där anerer Säit ass déi Resolutioun hei awer net bis zum leschte Punkt kloer an och net kohärent. Hei soll zum Beispill och d'Méiglechkeet geschaaft ginn, dass e consultative Referendum nëmme fir Lëtzeburger ass fir d'Kommunalwalgesetz. Or, an enger hallwer Stonn wäerte mer d'Kommunalwalgesetz op d'Ausländer ausweiden. Meng Partei ass do dofir an ech ka mer dat och virstellen a Beräicher wéi zum Beispill der Kultur, wou een awer vläicht ka méi e grouse Cercle befreien, ech soen elo, wann ee wëllt e Kulturjoer op Lëtzebuerg huelen oder esou. Duerfir huet meng Fraktioun

decidéiert, sech bei dëser Resolutioun ze enthalten.

Merci.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Gloden. Da geet d'Wuert un den honorabelen Här Charles Margue.

M. Charles Margue (déi gréng).- Am Numm vu menger Fraktioun géif ech och wëlle soen, dass mer déi Resolutioun do net géife matdroen, engersäits, wat ech virduen als Rapporteur gesot hunn, well d'Froe vum Walrecht, déi meng Virriedner genannt hunn, gekläert sinn. A mir sinn eis awer och eens ginn an der Kommisssioun, dass mer de Referendum kënnen notzen als consultatiiv Instrument, als ee vun de weidere Mëttele vun enger méi breeder Biergerbedeelegung. Et ass e consultativen, net bindende Referendum, fir eis an Zukunft méi schlau ze maachen a Froen, déi opkommen.

Wat hei proposéiert gëtt, dat ass Science Fiction, dat ass reng spekulativ op eng Praxis, déi sech wäert etabléieren a wou mer nach ëmmer wäerte Gesetzer heibannen huelen all zesammen, fir ze kucken, wéi grouss de Perimeter dann ass.

Mir wäerten elo de Mëtteg nach dat anert Gesetz stëmmen, wou mer den Zougang zu de Gemenegale fir all Bierger hei am Land opmaachen. Et kënnen an esou engem méigleche Referendum, wouriwwer hei elo an der Verfassung rieds ass, och zum Beispill Froen opkommen, wéi et dann ass mat der Gesondheitsversuergung, wéi et dann ass mat der Schoulversuergung hei am Land. An ech mengen, dat betrëfft nun awer wierklech all d'Leit, déi hei am Land liewen, wunnen an zum Rächtm baidroen. Duerfir soll een dat net a priori ausschléissen an e breet Feld do uféieren, fir dat auszeschléissen.

Duerfir soen ech mat ganz klorer Iwwerzeegung, dass déi Resolutioun fir eis gréng Fraktioun absolutt net drobar ass.

Merci.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmools, Här Margue. Da kënnen mer elo zum Vott vun dëser Resolutioun kommen. Nee, den Här Kartheiser wëllt nach eng Kéier drop reagéieren.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Jo, ech wollt als Auteur nach reagéieren. Villmools merci. Ech mengen, dass hei war elo inte-ressant. Mir hunn de Vott geholl iwwert dat véiert Kapitel vun der Verfassungsrevisioun an ech mengen, ech hunn elo net chronométréiert, mee et huet ongeféier drai Minutte gedauert, bis déi Leit sech demasquéiert hunn, déi eigentlech dat maachen, wat ech geduecht hat a menger Ried, wat se géife maachen, nämlech Excusen ze sichen, fir herno awer kënnen och a Froen, déi d'Souveränitéit betreffen, de Referendum opzemaachen fir Ausländer.

Ech wëll hei just op e puer Saachen agoen. Natierlech gëtt et Froen, do hu mir och kee Problem domat, wann auslännesch Matbierger gefrot ginn. Et hänkt dovun of, am Gesondheitswesen ..., ech weess net, ech wëll elo keng Froen erfannen. Jo! Mee dat heite betrëfft Souveränitéitsfroen! Et betrëfft d'Essenz vun eiser Natioun an och do gesinn ech jo Retizenzen. D'CSV, an engem formidabele couragéierten Akt, enthält sech! Dat ass wierklech remarkabel, fir sech ze enthalten, wann et ëm Souveränitéitsfroen geet!

(Interruptions)

D'Regierungs..., jo, ëm eis Sprooch, ëm eis Kultur, ëm eis

Souveränitéit, d'CSV enthält sech. Dat ass eng Positioun, déi muss een och emol fannen!

An dann de Referendum 2015, loosse mer dat dach net vergiessen, dee war och consultativ. Mee wann Der deen nächste consultative maacht, wéi ee géllt da méi? Et ass dach dat, et ass dach just dat! An ech weess net, wéi laang ech nach an der Politik sinn a wéi laang et dauert. Dofir maachen ech elo keng Wetten.

(Brouhaha)

Ech maachen elo keng Wetten doriwwer. Mee ech sinn awer iwwerzeegt, a meng Nofollger wäerte sech dann dorunner erënneren, wa se déi Enregistremente vun haut liesen an nokuken, ech sinn iwwerzeegt, datt d'ADR Recht huet an datt bei där eischer Geleeënheet déi Leit, déi wierklech ëmmer fir d'Ausländerwalrecht agetruede sinn, dat hei auspaken an et maachen!

An dofir sinn ech houfreg, datt d'ADR heibanne weinstens déi Partei ass, déi dat kloer seet, déi drop opmierksam mécht an déi sech fir d'Lëtzebuerger assetzt a fir d'Resultat vum Referendum 2015. Mir sinn déi eenzeg!

(Interruptions)

M. Fred Keup (ADR).- Très bien!

(Brouhaha et coups de cloche de la présidence)

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Kartheiser. Dann huet den Här Sven Clement nach d'Wuert gefrot.

M. Sven Clement (Piraten).- Dat doten ass eng intellektuell Onéierlechkeet, wéi ech se seelen heibannen héieren, ze maachen, wéi wann e consultative Referendum op eemol géif d'Verfassung änneren. Also, esou einfach geet et net!

Wann et esou einfach géif goen, da kéinte mer muer och einfach soen: „Mat engem TNS ILReS-Sondage ännere mer d'Verfassung!“ Et géif vläicht heiansdo méi séier goen. Et géife sech ganz vill Debaten erspieren. Esou einfach geet et an engem Rechtsstaat net!

Mir hu Prozeduren. Déi Prozedure sinn heiansdo laang an ech mengen, wien un där heiter Verfassungsännerung matgeschafft huet, konstruktiv matgeschafft huet, deen huet gemierkt, wéi laang et gedauert huet, bis déi véier Kapiteln accouchéiert waren. Also, ze ënnerstellen, hei géif duerch e consultative Referendum méiglecherweis d'Verfassung geännert ginn, dat ass einfach onéierlech an dat, mengen ech, weist, datt déi ganz Resolutioun hei just Politique politicienne ass, fir mat enger Onéierlechkeet hauséieren ze goen, déi einfach net do ass!

Une voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Clement. Da ginn ech d'Wuert nach un den honorabelen Här Mars Di Bartolomeo.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Ma, Här President, ech hat geduecht, dass mer esou Stellungnamen hei am Parlament net géifen erliewen an dass esou Banneschule fir ofzerutschen an eng Welt vun Hallefwoorechten an Ennerstellungen eis géifen erspuert bleiwen.

M. Yves Cruchten (LSAP).- Très bien!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Eis Texter an der Verfassung si ganz kloer an déi Texter an der Verfassung kënnen nëmmen iw-

wer eng Zweedréttelmajoritéit geännert ginn!

M. Yves Cruchten (LSAP).- Voilà!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Kloertext, Kloertext!

Une voix.- Jo.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- A wann een esou mécht, wéi wann een déi Zweedréttelmajoritéit kéint mat engem Fiederstréch ewechwëschen, dann ass een onéierlech. Dat si Fakeno-riichten! An ech géif eis Kollege vun där anerer Säit bei esou Ennerstellunge wierklech bidden, hir Haltung vun der Enthaltung ze revidéieren, well bei esou Hallefwoorechten an Ennerstellunge gëtt et keng Enthaltung!

M. Yves Cruchten (LSAP).- Voilà! Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Di Bartolomeo. Dann huet d'Madamm Nathalie Oberweis d'Wuert gefrot.

Mme Nathalie Oberweis (déi Lénk).- Jo, merci, Här President. Ech hat, wann een dem Här Kartheiser nolauscht, e bësselchen d'Gefill, dass si eis net lëtzebueresch Matawunner als Menace fir eis Souveränitéit wouerhuelen. Esou héiert et sech un.

An do huet een och d'Gefill, dass mer, wann et hinnen no géif goen, an engem Land mat verschiddene Klasse géife liewen, wou mer Bierger zweeter Klass hunn, an dat wären dann déi Netlëtzebuerger.

An ech géif gär vun hinne wëssen, ob si eis net lëtzebueresch Matbierger, Matawunner als - wéi soll ech soen? - Menace fir eis Souveränitéit gesinn respektiv ob déi eis Souveränitéit a Fro stellen, well esou kléngt et nämlech. Ech géif gären eng Äntwert dorop kréien.

Villmools merci.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Madamm Oberweis. Da ginn ech d'Wuert nach eng Kéier kuerz zrëck un den Här Kartheiser.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Also, déi Prozedur, Här President, déi mer wäerte gesinn, dat ass, datt e consultative Referendum organiséiert gëtt mat der Participatioun vun Auslänner, wéi de Conseil national pour étrangers dat jo och afuerdert. Dee Rapport hunn ech lech virgelies, dee Kommentar.

Da kënnst dobäi e Resultat eraus. Wann dat déi arrangéiert, déi gären Ausländerwalrecht hätten, da gëtt dono natierlech déi Prozedur ageleet fir déi Zweedréttelmajoritéit. Et ass net de Referendum, deen dat ännert, mee de Referendum mécht d'Dier op, fir dee Wee ze goen. Et ass jo evident. Dat ass dee politesche Wee, dee gewielt gëtt!

An dann hunn natierlech eis auslännesch Matbierger - jo, mir sinn an engem souveräne Staat wéi a Frankräich an Däitschland an England an all anerem Land op der Welt -, d'Staatsbierger déi politesch Rechter. Dat ass normal, dat ass d'Normalitéit. Mir hate gëscher iwwert en anert Land geschwat oder iwwer en Territoire, wou eeben d'Staatslechkeet net do ass. Dat ass den Ennerscheid eeben.

An et ass d'Staatsvollek, definiert duerch d'Nationalitéit, dat déi politesch Rechter an all Land op der Welt huet. Dat heescht net, datt déi aner Bierger zweeter Klass sinn. Dat heescht einfach, datt si déi po-

litesch Rechter vun deem Land hunn, wou se hierkommen. Wann e Fransous zu Lëtzebuerg wunnt, huet en déi franséisch politesch Rechter, fir an der Assemblée nationale matzewielen. En huet also net keng politesch Rechter, mee en huet déi politesch Rechter, déi u sän nationale Statut gebonne sinn. Voilà, ganz einfach, ganz normal, ganz logesch, ouni all Diskriminatioun!

Une voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Kartheiser. Da freet nach eng Kéier d'Madamm Cecchetti d'Wuert.

Mme Myriam Cecchetti (déi Lénk).- Jo, ech muss awer och elo eppes dozou soen. Also, ech mengen, mir sinn awer hei an engem ganz spezielle Land a mir si geschwënn als Lëtzebuerger hei an der Minoritéit. An da muss ee sech awer froen, ob et wierklech nach ka sinn, datt e Parlament, dat an der Minoritéit ass, iwwer eng Majoritéit Gesetzter erléisst a bestëmmt.

A mir si frou, wann Auslänner eis Toilette botzen, a mir si frou, wa se um Bau d'Schëpp hunn, a mir si frou, wa se fir de Räichtum vun dësem Land futtiginn.

(Brouhaha)

Awer wa mer hei iwwert d'Demokratie schwätzen, dann hu mer awer elo op eng Kéier e Problem.

(Brouhaha et coups de cloche de la présidence)

Ech fannen, do muss een awer kënnen driwwer diskutéieren! An et ass, wéi et hei gesot ginn ass, nach net mat engem Fiederstréch, datt iergendepes hei geännert ginn ass. Mee esou, wéi den Discours hei leeft, fannen ech dat awer net gutt!

Ech fannen, et muss een déi Leit respektéieren, a wéi gesot, mir sinn net hei an engem Land wéi Frankräich, dat risegrouss ass. Mir sinn e klengt Land a mir hu ganz vill Auslänner, déi hei wunnen. A mir hunn der vill, déi sech och vläicht e bësse fir Politik interesséieren, an déi wäerte wierklech net frou sinn iwwer eis Discoursen hei an der Chamber.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Madamm Cecchetti. An da geet d'Wuert un den honorabelen Här Gilles Baum.

M. Gilles Baum (DP).- Merci, Här President. Ech fannen, dass mer de Mëtteg bis zum Depot an zur Diskussioun iwwert dës Resolutioun e ganz propperen, éierlechen Debat haben. An ech mengen, dat heiten ass och thematiséiert ginn. Et ass vum Här Di Bartolomeo thematiséiert ginn, et ass vum Här Margue thematiséiert ginn, et ass vum der Madamm Beissel thematiséiert ginn.

Mir kréien hei eng Resolutioun dohinneergeluecht, déi absolut net dat erëmgëtt, wat duerch de Vott vun dëser Ännerung an der Constitutioun matgedelt gëtt. Dat heiten ass einfach falsch, wat hei geschriwwen gëtt. Et ass erkläert ginn, dass d'Verfassung misst geännert gi mat enger Zweedréttelmajoritéit, fir hei den Zougang zu deem opzemaachen, wat hei gefuerdert gëtt. Also, ech fannen, et deet mer leed, mir hunn elo wierklech den Tour gemaach, ech wëll kengem d'Wuert ewechhuelen, dat, wat hei an der Resolutioun steet, ass einfach faktesch falsch an ech géif proposéieren, dass mer zum Vott iwwer gi vun dëser Resolutioun an dann zum Ordre du jour weiderginn.

M. Fred Keup (ADR).- Nee, et ass richtig!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Baum. Da wëll ech nach d'Wuert un d'Madamm Josée Lorsché gi fir eng Richtegstellung.

Mme Josée Lorsché (déi gréng).- Jo, villmools merci, Här President. Ech wëllt eng kleng Richtegstellung maachen a puncto Aussoe vum Här Clement, dee behaupt huet, dass de Claude Turmes en Dokument géif zrëckbehalen, wat de Programme conclu entre le Ministre de l'Économie et les distributeurs de produits pétroliers ugeet. Den Här Turmes huet de 27. Juni 2022 e Bréif un d'Chamber geriicht, wou en dra prezisiéiert huet, datt en der Chamber dat Dokument wëllt zur Verfügung stellen. An Dir hutt dee Bréif och kritt an duerfir kënnst Der elo net behaupten, e géif et net hei wëllen opleeën!

De Problem ass natierlech deen, dass mer déi Prozeduren nach net gereegelt hunn, wéi dat Dokument soll agesi ginn.

(Brouhaha)

Dass mer mussen doru schaffen, dat ass ganz kloer. Et soll net un eis scheitern, ganz sécher net. Mir wäerte mathëllefen, déi Prozeduren ze definéieren. A mir hu bis elo ëmmer doru matgeschafft. Et mussen natierlech och Kommissiounen oder Bürossëtzunge stattfannen, wou mer déi néideg Zäit hunn, fir dat ze maachen. Mee op jidde Fall scheitert et net um Här Turmes, wéi Dir dat hei behaupt hutt!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci der Madamm Lorsché fir déi Kloerstellung. Den Här Clement freet d'Wuert fir Fait personnel.

M. Sven Clement (Piraten).- Pardon, mee dat doten, dat ass um Punkt an um Komma erëmeridden!

(Interruptions et coups de cloche de la présidence)

Fakt ass, Fakt ass, Madamm Lorsché: Mir als Deputéiert kruten deen Text net virgeluecht! Soss ass näischt do!

Mme Josée Lorsché (déi gréng).- Allez, allez!

M. Sven Clement (Piraten).- Jo, „allez, allez!“, sot Dir „allez, allez!“, mir si schonn eng Kéier op d'Gericht gaangen! Mir krute vum héchste Verwaltungsgeriicht kloer gesot, datt d'Deputéiert d'Recht hunn, esou eppes ze kucken, an datt dat net weidergeet. Wien ass dann do? Mir hunn hei eng Majoritéit. Wann där Majoritéit hei wierklech dru geleeë wär, datt et géif virugoen an deenen Dossieren, da géif et méi Bürossëtzunge ginn, da géif et méi Conferencessëtzunge ginn, dann hätte mer en Text. Nee, et arrangéiert jiddwereen e bëssen, datt dat net weidergeet!

Mir hunn elo nach an der Verfassung eppes gestëmmt, wou deen Accès nach eng Kéier verankert gëtt. An ech soen lech ganz éierlech, mir wäerten eis net ginn! Fakt ass, den Här Turmes huet eis geschriwwen: „Jo, ech wëll lech et ginn, sous condition, datt ...“

Une voix.- Nee!

M. Sven Clement (Piraten).- An déi Konditioun läit net an eiser Hand! An dat bedeit, datt mir et net an der Hand hunn, an dat bedeit, datt den Här Turmes et zrëckhält!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Clement. Ech ginn

d'Wuert nach eng Kéier zrëck un d'Madamm Lorsché.

M. Sven Clement (Piraten).- Den Här Turmes huet eppes ze verstoppem, soss hätt en et ginn.

Mme Josée Lorsché (déi gréng).- Ech sinn normalerweis kee Mënsch, dee sech drunhält hei, ganz sécher net. Mee ech wëll awer nach eng Kéier soen, an dat kann een an den Opnamelauschteren, datt Dir gesot hutt: „Den Här Turmes hält d'Dokument zrëck.“ Dat ass net wouer!

M. Sven Clement (Piraten).- Mee dat mécht en och effektiv!

Une voix.- Ma nee!

M. Fernand Etgen, Président.- Wannechgelift, Här Clement. Dir sidd ausschwätze gelooss ginn, da loosst och déi aner ausschwätzen.

Mme Josée Lorsché (déi gréng).- Soubal Dir eng Kéier kritiséiert gitt, kritt Der héije Bluttdrock. Dir musst lech vläicht e bëssen ugewinnen, Äre Bluttdrock ënnen ze halen. Et ass einfach falsch ze behaupten, datt den Här Turmes en Dokument zrëckhält. Dat ass faktesch falsch! En huet a sengem Bréif geschriwwen, dass en der Chamber et gëtt. An d'Verantwortung läit net bei him, mee si läit bei eis alleguer.

M. Sven Clement (Piraten).- Ech ginn dann elo op de Ministère kucken.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Madamm Lorsché. Ech mengen, zu deem Punkt ass och elo alles gesot. An ech mengen, mir kënnen elo iwwert d'Resolutioun ofstëmmen. Nee, do wëllt den Här Wiseler nach eppes soen.

Plusieurs voix.- A!

M. Claude Wiseler (CSV).- Merci, Här President. Ech wëll eppes soen, well mer direkt nach eng Kéier ugeschwat gi si vun engem Representant vun der Majoritéit.

M. Fernand Etgen, Président.- Jo.

M. Claude Wiseler (CSV).- Ech wëll deem soen, datt mir wëssen, wat mer soen, a wëssen, wat mer stëmmen, ...

Mme Martine Hansen (CSV).- Très bien!

M. Claude Wiseler (CSV).- ... a keng Lektionen, weeder vun lech, nach vun iergendengem aneren, ze kréien hunn. De Léon Gloden huet eis Positioun an aller Däitlechkeet, an aller Kloerheet hei beschriwwen. An do ass am Fong net méi vill derbäizesoen.

Mir soen: Wann et ëm Froe geet vum nationale Walrecht, dann ass et evident, datt an eisen Ae just déi walberechtegt Lëtzebuerger och bei engem consultative Referendum kënnen matstëmmen! Dat ass eng Evidenz fir eis, an ech denken, och fir jiddwereen heibannen.

Just zu dëser Motioun: Ech fannen, datt se esou generell ass an erëm alles matenee vermëscht gëtt, datt ee se an där Generalitéit an eisen Aen net kann akzeptéieren. De Léon Gloden huet dat ganz kloer an däitlech gesot.

Ech wëll just zu där Diskussioun hei soen, datt ech am Fong déi Diskussioun onwierdeg fannen, well se just aus poleemesche Grënn als Motioun eragereecht ginn ass, well esou Diskussiounen an esou Motiounen och just e spaltenden Effekt op eis

politesch Gesellschaft an op d'Gesellschaft am Allgemengen hunn. An dat fannen ech onseriö an am Fong onwierdeg.

Selbstverständlech hale mer déi Positioun bäi, déi de Léon Gloden virdu gesot huet.

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmools, Här Wiseler.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Bei esou eppes kann ee sech net enthalen, Här Wiseler!

M. Fernand Etgen, Président.- Da komme mer elo zur Ofstëmmung iwwert dës Resolutioun.

VOTE SUR LA RÉSOLUTION 1

Une voix.- Dräimol nee!

M. Fernand Etgen, Président.- D'Ofstëmmung fänkt un. Da maa-che mer elo de Vote par procuration. De Vott ass ofgeschloss.

An dës Resolutioun ass bei 4 Jo-Stëmme géint 35 Nee-Stëmme an 21 Abstentiounen ofgeleent.

Ont voté oui : MM. Jeff Engelen, Fernand Kartheiser, Fred Keup et Roy Reding.

Ont voté non : MM. Guy Arendt, André Bauler, Gilles Baum, Mme Simone Beissel, MM. Frank Colabianchi (par M. Gusty Graas), Fernand Etgen, Gusty Graas, Max Hahn, Mme Carole Hartmann, MM. Pim Knaff, Claude Lamberty et Mme Lydie Polfer ;

Mme Simone Asselborn-Bintz, M. Dan Biancalana, Mmes Tess Burton, Francine Closener, MM. Yves Cruchten, Mars Di Bartolomeo, Mme Cécile Hemmen, M. Dan Kersch, Mme Lydia Mutsch (par M. Yves Cruchten) et M. Carlo Weber ;

Mme Semiray Ahmedova, M. François Benoy, Mmes Dju-na Bernard, Stéphanie Empain, Chantal Gary (par Mme Dju-

na Bernard), M. Marc Hansen, Mme Josée Lorsché, M. Charles Margue et Mme Jessie Thill (par M. Marc Hansen) ;

MM. Sven Clement et Marc Goergen ;

Mmes Myriam Cecchetti et Nathalie Oberweis.

Se sont abstenus : Mmes Diane Aehm, Nancy Arendt épouse Kemp, MM. Emile Eicher, Félix Eischen, Paul Galles, Léon Gloden, Jean-Marie Halsdorf, Mme Martine Hansen, MM. Max Hengel, Aly Kaes, Marc Lies, Georges Misch, Mme Octavie Modert, M. Laurent Mosar, Mme Viviane Reding (par Mme Martine Hansen), MM. Gilles Roth, Jean-Paul Schaaf, Marc Spautz, Serge Wilmes, Claude Wiseler et Michel Wolter (par Mme Nancy Arendt épouse Kemp).

5. DÉPÔT D'UNE DEMANDE D'ORGANISATION D'UN REFERENDUM TEL QUE PRÉVU À

L'ARTICLE 114, ALINÉA 3 DE LA CONSTITUTION

Da ginn ech nach dem Här Kartheiser d'Wuert. Ech mengen, do geet et ëm den Député initiateur.

EXPOSÉ

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Här President, Dir kënnt Gedanke liesen. Also, mir wëllen eiser Traditioun och selbstverständlech trei bleiwen - mir hunn dat bei deenen dräi éischten Deeler gemaach. Dir wësst, d'ADR ass konsequent fir de Referendum.

Et gëtt zwee Weeër. Deen een ass, datt mer op d'mannst 16 Deputéierter fannen, fir dat ze ënnerschreien, de Brëif vum Député initiateur, dat ass den Artikel 189 vun eisem Reglement. Oder, wa sech eventuell eng Biergerinitiativ fënn, datt dann erëm de Wee iwwert d'Gemeenge méiglech ass. Wa Leit dann de Referendum wël-

len, da kënne se ënnerschreie goen.

(Interruption)

Dat heiten ass, wéi gesot, d'Prozedur vum Député initiateur. An ech hoffen, datt heibanne 16 Deputéierter ënnerschreien.

Ech soen lech Merci.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmools, Här Kartheiser.

Une voix.- Die Hoffnung stirbt zuletzt.

M. Fernand Etgen, Président.- Dësse Punkt wier domat definitiv ofgeschloss.

(La suite de cette séance sera publiée ultérieurement au compte rendu officiel.)

Am Kader vun enger Table ronde débattieren d'Deputéiert vun alle politesche Parteien, déi an der Chamber vertruede sinn, iwwert de véierten Deel vun der Verfassungsreform (v. l. n. r.: Madamm Nathalie Oberweis, Här Fernand Kartheiser, Här Sven Clement, Här Charles Margue, Madamm Simone Beissel, Här Léon Gloden, Här Mars Di Bartolomeo) mat enger Moderatioun vun der Madamm Monique Faber vum Service Relations publiques vun der Chamberverwaltung (riets).

TEXTE COORDONNE PROPOSE PAR LA COMMISSION DES INSTITUTIONS ET DE LA REVISION CONSTITUTIONNELLE

N° 7777 - PROPOSITION DE REVISION DES CHAPITRES IV ET VBIS DE LA CONSTITUTION

Art. 1er. Le chapitre IV de la Constitution est libellé comme suit :

« CHAPITRE IV. – DE LA CHAMBRE DES DEPUTES

SECTION 1RE. – DE LA REPRESENTATION DU PAYS

Art. 50. La Chambre des Députés représente le pays. Elle exerce le pouvoir législatif. Elle contrôle l'action du Gouvernement.

Les députés votent sans en référer à leurs commettants et ne peuvent avoir en vue que l'intérêt général.

Art. 51.

(1) La Chambre se compose de soixante députés.

(2) Les députés sont élus pour cinq ans.

(3) L'élection est directe. Elle a lieu sur la base du suffrage universel, au scrutin de liste, suivant les règles de la représentation proportionnelle, conformément au principe du plus petit quotient électoral. Le vote est obligatoire et secret. Ses modalités sont déterminées par la loi.

(4) Le pays est divisé en quatre circonscriptions électorales : 1° le Sud avec les cantons d'Esch-sur-Alzette et Capellen ; 2° le Centre avec les cantons de Luxembourg et Mersch ; 3° le Nord avec les cantons de Diekirch, Redange, Wiltz, Clervaux et Vianden ; 4° l'Est avec les cantons de Grevenmacher, Remich et Echternach. Une loi adoptée à la majorité qualifiée fixe le nombre des députés à élire dans chacune des circonscriptions.

Art. 52.

(1) Pour être électeur, il faut être Luxembourgeois et être âgé de dix-huit ans.

(2) Pour être éligible, il faut en outre être domicilié au Grand-Duché de Luxembourg.

(3) Les juridictions peuvent, dans les cas prévus par la loi, prononcer l'interdiction du droit de vote et d'éligibilité.

Art. 53.

Le mandat de député est incompatible avec la fonction de membre du Gouvernement et celle de membre du Conseil d'Etat.

Cette même incompatibilité s'applique aux emplois et fonctions publics à déterminer par une loi adoptée à la majorité qualifiée. Elle peut être étendue à d'autres mandats politiques à déterminer par une loi adoptée à la majorité qualifiée.

Art. 54.

(1) Le député, nommé par le Gouvernement à un emploi rémunéré qu'il accepte, cesse immédiatement de siéger et ne reprend sa fonction qu'en vertu d'une nouvelle élection.

(2) Le député, appelé à la fonction de membre du

Gouvernement, perd son mandat de député. Il est réinscrit sur la liste sur laquelle il a été élu comme suppléant dans l'ordre des suffrages obtenus. Il en est de même du député suppléant qui, appelé à la fonction de membre du Gouvernement, renonce au mandat de député lui échu au cours de cette fonction. En cas de concours entre plusieurs ayants droit, la réinscription est faite dans l'ordre des suffrages obtenus aux élections.

(3) Les personnes qui se trouvent dans un cas d'incompatibilité ont le droit d'opter entre le mandat de député et leur emploi ou activité.

SECTION 2. – DE L'ORGANISATION ET DU FONCTIONNEMENT DE LA CHAMBRE DES DEPUTES

Art. 55.

(1) La Chambre des Députés se réunit en séance publique de plein droit le troisième mardi suivant la date des élections pour vérifier les pouvoirs de ses membres.

(2) Il appartient à la Chambre des Députés de constater que l'un de ses membres a perdu la qualité de député en raison de la survenance, en cours de mandat, d'une cause d'inéligibilité au sens de l'article 52 ou d'une incompatibilité au sens de l'article 53.

(3) Un recours contre ces décisions est ouvert devant la Cour Constitutionnelle. Les modalités de ce recours sont réglées par la loi.

(4) A leur entrée en fonction, les députés prêtent en séance publique le serment qui suit : « Je jure d'observer la Constitution et les lois et de remplir ma fonction avec intégrité, exactitude et impartialité. »

(5) La réunion en séance publique de la Chambre des Députés issue des élections au sens du paragraphe 1er fait cesser les fonctions de la Chambre des Députés issue des élections précédentes.

Art. 56.

La Chambre des Députés détermine par son Règlement